

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 970

19. STUDENOGA 2021. CIJENA 50 DINARA

Upis u Registar kulturnih dobara RH

Zaštita i promocija bunjevačkih govora

SADRŽAJ

8

Interliber u Zagrebu
Sajmovo novo ruho

12

Nataša Stipančević, asistentica
u obrazovanju pri HNV-u
**Rad s djecom – izazov
i motivacija**

20

Zašto u Tavankutu
kasne poštanske pošiljke?
**Selo u kome
poštar ne zvoni**

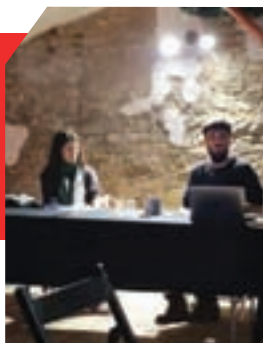
26

Naši gospodarstvenici (LXVII.)
**Bereška poljoprivredna
kuća**

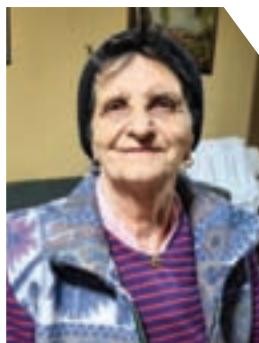
33

Predavanje u Klubu
HKC-a *Bunjevačko kolo*
Zašto pričamo priče?

36

Iz okolice Žepča na bačke njive
**Šest tjedana teškog
rada za 15 metara
kukuruza**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova

Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ivan Ušumović

e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs

Ivana Petrekanić Sić

(koordinatorka dopisne službe)

dr. sc. Jasminka Dulić

(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković

(novinar, urednik rubrike kultura)

Zvonko Sarić

(novinar)

Jelena Dulić Bako

(novinarka)

Suzana Darabašić

(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)

Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić

Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)

Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)

KOMERCIJALISTICA:

Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Birograf Comp DOO, Zemun

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija

u publikaciji Biblioteka

Matice srpske, Novi Sad

32+659.3(497.113=163.42)

Tko koga štiti

Između dva broja *Hrvatske riječi* našoj redakciji stigao je odgovor iz ureda pučkoga pravobranitelja na naša pitanja koja su se ticala njegovog zahtjeva da se o negiranju hrvatskog jezika u školskim udžbenicima očituju Ministarstvo prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja i Zavod za unaprjeđivanje obrazovanja i odgoja. U odgovoru na koji smo se načekali navedeno je da ova državna tijela nisu postupila po zahtjevu pučkog pravobranitelja i »u određenom roku nisu dostavili Zaštitniku građana podatke i relevantnu dokumentaciju u postupku kontrole pravilnosti i zakonitosti rada pokrenutom po pritužbi Hrvatskog nacionalnog vijeća. Zaštitnik građana je ovim nadležnim tijelima zbog toga dostavio zahtjev za hitno izjašnjenje i dostavljanje dokumentacije u ovom slučaju«. To je napisano u odgovoru. Što znači hitno izjašnjenje, koji je rok da se ono izvrši i što ukoliko se o ovaj zahtjev Ministarstvo i Zavod ponovno ogлуše? Puno me pitate. To nam nisu napisali u odgovoru. I naravno da smo ih dodatno pitali što dalje, ako uopće to dalje i postoji. Koliko su dodatnog roka dali i što ukoliko sve ostane kako je bilo? Ili preciznije: ukoliko jedini (ipak i očekivani) odgovor bude šutnja? Ima li pučki pravobranitelj načina natjerati da se postupi po njegovom zahtjevu ili zakonu?

I ne samo u ovom slučaju već i u drugim situacijama. To je ključno pitanje. Jer, nekako kada se kaže pučki pravobranitelj to ulijeva, ili bi barem trebalo tako biti, nekakvu sigurnost da eto postoji i netko tko štiti prava nas građana. Samo je potrebno prijaviti neku povredu prava, pravobranitelj će reagirati, a prozvani će odmah skočiti na to reagiranje i potruditi se da pravobranitelju podastru sve dokaze kako nisu povrijedili nečije pravo.

Naravno da je to idealna situacija koja je kod nas nemoguća. Treba li očitiji primjer od ovoga?

I taman kada sam ovaj uvodnik privela kraju stigao nam je dodatni odgovor iz ureda pučkog pravobranitelja. Kažu u odgovoru kako su Ministarstvu i Zavodu »dostavili posljednji zahtjev za hitno izjašnjenje i dostavljanje dokumentacije u postupku kontrole pravilnosti i zakonitosti rada pokrenutom po pritužbi Hrvatskog nacionalnog vijeća«.

Z. V.

Svjetski festival hrvatske književnosti u Zagrebu

Nijekanje hrvatskog, standardizacija idioma

Treći po redu Svjetski festival hrvatske književnosti, manifestacija koja se bavi položajem hrvatskih književnika u izvandomovinstvu i njihovim vezama s matičnom književnosti, održan je od 15. do 17. studenoga u Društvu hrvatskih književnika (DHK) u Zagrebu.

Jedna od glavnih tema ovogodišnjega festivala bila je posvećena hrvatskoj književnosti u Srbiji s naglaskom na događanja vezana za otuđenje jezične baštine bačkih Hrvata, odnosno pitanje tzv. bunjevačkog jezika.

Nakon Bosne i Hercegovine, hrvatska književna scena u Vojvodini je najbogatija, kazao je na festivalu književnik **Tomislav Žigmanov**, a prenosi *Hina*. Naglasio je kako se u Srbiji niječe postojanje hrvatskoga jezika, dok se istodobno jedan mjesni hrvatski idiom izdvaja iz hrvatskoga sklopa i nastoji proglasiti standardnim jezikom. Ono što činimo na području književnosti nije bez kvalitete, kazao je on dodavši kako je potrebno valorizirati suvremeno stvaralaštvo hrvatskih književnika u Vojvodini.

Povjesničar **Vladimir Nimčević** govorio je o vezama matične književnosti i književnosti bunjevačkih Hrvata. Među ostalim, podsjetio je na **Kačićev** ugled među bu-

njevačkim Hrvatima i uopće utjecaj dalmatinskih pjesma na razvoj književnosti bunjevačkih Hrvata. Za vrijeme Bachova apsolutizma, kako je naveo, bunjevački Hrvati su u bačkoj županiji koristili hrvatske udžbenike, a Društvo sv. Jeronima i Matica hrvatska imali su svoja povjerenstva u Bačkoj. Napomenuo je i kako su neki zbog tih veza s matičnom domovinom bili isključeni iz škola.

»Dokumenti su naš kulturni odgovor na asimilatorske namjere«, naglasio je Nimčević.

Književnik **Lajčo Perušić** govorio je o bunjevačkim Hrvatima koji su nakon školovanja dali važne doprinose zavičajnoj kulturi. Među takve je, između ostalih, ubrojio **Josipa Andrića**, **Albu Vidakovića**, **Antu Jakšića** te **Antu Sekulića**, koji je područje Bačke i Vojvodine gdje su živjeli Hrvati nazivao »bačkom Hrvatskom«. Podsjetio je kako je u ranija vremena naziv Bunjevac bio zamjena za hrvatstvo.

Jezikoslovac **Josip Lisac** govorio je o bunjevačkom govoru, a osvrnuo se i na slučaj uvođenja tzv. bunjevačkoga jezika u službenu uporabu u Subotici. Hrvatska na to ne odgovara proglašavanjem hrvatske pravoslavne crkve, napomenuo je Lisac dodavši kako određeni srpski jezikoslovci svojataju Hrvate zapadne Hercegovine zbog novoštokavskoga narječja, pa tako i bunjevačke Hrvate.

Po riječima lingvistice **Sanje Vulić**, bunjevački Hrvati govore novoštokavskim ikavskim govorima kojima govori najveći dio hrvatskoga naroda. Oспорavanje pripadnosti Bunjevcima hrvatskoj naciji nije ništa novo, rekla je podsjetivši na snažnu mađarizaciju Bunjevaca u 19. stoljeću.

Na festivalu su nastupili i književnici iz Hrvatske, BiH, Austrije, Italije, Rumunjske, Crne Gore, Njemačke, Čilea i Brazila. Festival je održan pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Hrvatskoga sabora **Gordana Jandrokovića**.

Priredio: D. B. P.

Srednjoškolci posjetili *Interliber*

Učenci srednjih škola koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku, njihovi profesori i suradnici Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji posjetili su 13. studenoga 43. međunarodni sajam knjiga *Interliber* u Zagrebu, u organizaciji HNV-a i Hrvatskog prosvjetnog društva *Bela Gabrić*.

Osim obilaska sajma i kupovine knjiga, učenici i njihovi razrednici posjetili su kulturno-povijesne znamenitosti Grada Zagreba pod vodstvom profesora Hrvatskog jezika **Morene Rendulić**, **Monike Ivanović** i **Brune Dronjića**, a jednodnevno putovanje završilo je večerom u Božakovini gdje su ih ugostili domaćini ravnatelj OŠ *Stjepan*

Radić Jure Mišković, načelnik Općine Brckovljani **Tihomir Đuras** i njegov zamjenik **Marin Žafran** te predsjednik Općinskog vijeća Općine Brckovljani **Stjepan Vиноjić**.

»Unatoč složenoj epidemijskoj situaciji uspjeli smo realizirati ovo putovanje. Posebno smo zahvalni domaćinima koji su ugostili naše učenike, profesorima koji su svojim znanjem obogatili ovaj posjet Zagrebu te našim srednjoškolcima koji su zaista bili primjer uzornog vladanja i mogu biti na ponos našoj hrvatskoj zajednici u Srbiji«, izjavila je članica Izvršnog odbora HNV-a zadužena za obrazovanje **Margareta Uršal**.

Izvor: HNV

Obilježavanje Dana sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje

U Hrvatskoj je Kolonom sjećanja, polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća obilježen Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dan sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje, državni blagdan koji se obilježava 18. studenoga u sjećanje na dan kada je 1991. slomljena obrana Grada Vukovara i počinjen pokolj u Škabrnji.

Bitka za Vukovar, u kojoj je sudjelovalo oko 1.800 branitelja, započela je 25. kolovoza, a završila 18. studenoga 1991. Do tragičnog sloma obrane grada poginule su 1.624, a ranjeno više od 2.500 osoba. U koncentracijske logore odvedeno je oko 7.000 zarobljenih branitelja i civila, a iz grada je prognano oko 22 tisuće njegovih stanovnika. Na popisu zatočenih i nestalih osoba iz Domovinskog rata još je nekoliko stotina osoba s vukovarskog područja.

Istoga dana je ubijeno 43 hrvatska civila u Škabrnji koje su počinili pripadnici JNA i pobunjeni hrvatski Srbi, mjesto je spaljeno i uništeno, katolička crkva do temelja srušena, a cijeli je kraj miniran.

Obilježavanje je počelo 17. studenog navečer paljenjem svijeća ispred vukovarske bolnice, gdje je 18. studenoga ujutro započeo program i otkud je Kolona sjećanja krenula prema Memorijalnom groblju. Kolonu sjećanja predvodili su hrvatski branitelji i članovi obitelji poginulih, ubijenih i nasilno odvedenih hrvatskih branitelja Vukovara.

Hrvatska Vlada svojim radom želi očuvati kulturu sjećanja na žrtve Vukovara te potaknuti aktivnosti usmjerene na društveni i gospodarski razvoj toga grada koji je prije trideset godina stradao u Domovinskom ratu, poručili su

iz Banskih dvora uoči Dana sjećanja na žrtve Vukovara. Podsjetili su da Hrvatska još uvijek traga za 386 građana i hrvatskih branitelja nasilno odvedenih i stradalih u Vukovaru 1991. godine.

I predstavnici srpskih organizacija u Hrvatskoj odali su 16. studenoga počast ubijenim i nestalim stanovnicima Vukovara, kao i ubijenima na Ovčari i drugim stratištima.

Izaslanstvo, koje je predvodio predsjednik Srpskog narodnog vijeća i saborski zastupnik **Milorad Pupovac**, položilo je vijence u Dunav i na Ovčari, a potom su zapalili svijeće za sve ratne žrtve u vukovarskoj pravoslavnoj crkvi sv. Nikolaja.

Odgovarajući na novinarsko pitanje, Pupovac je kazao da su pitanje nestalih, kao i pitanje odgovornih za zločine, zajednička tema u kojoj bi svi trebali podnijeti svoj dio odgovornosti.

»Ne samo da podržavamo da što prije dođe do nastavka pregovora predstavnika dviju vlada (vlada Srbije i Hrvatske) nego i da dođe do konkretnih rezultata o nestalima«, rekao je Pupovac.

Potpredsjednik Vlade Hrvatske iz reda srpske manjine **Boris Milošević** rekao je da je došao sa srpskom zajednicom da se pokloni žrtvama jer Vukovar to zaslužuje.

Na liturgiji održanoj u nedjelju, 14. studenoga, u pravoslavnoj crkvi Preobraženja Gospodnjeg u središtu Zagreba patrijarh Srpske pravoslavne crkve **Porfirije** pozvao je vjernike da zapale svijeće za sve stradale i nestale u Vukovaru.

Osiguran smještaj za studente koji studiraju u Hrvatskoj

»**S**ukladno višegodišnjoj praksi i ove godine osiguran je smještaj u studentskim domovima za deset studenata koji nisu ostvarili to pravo putem redovitog Natječaja za subvencionirani smještaj studenata u studentske domove, zahvaljujući dogovoru s Ministarstvom znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske prema kojem se u takvom slučaju hrvatskim studentima iz Vojvodine isti osigurava temeljem posebne odluke Ministarstva«, navodi se na web portalu Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji.

Predsjednica Odbora HNV-a za obrazovanje **Margareta Uršal** istaknula je da HNV svojom asistencijom želi što je više moguće podržati mlade pri stjecanju željenog obrazovanja. »Neke nepoznanice o studiranju oni sami rješavaju kontaktiranjem svojih prijatelja koji već studiraju, međutim, postoji cijeli niz procesa, katkad iznimno stresnih i neizvjesnih, u kojima nastojimo pružiti svoju pomoć, kao što su pripreme za državnu maturu i osigu-

ravanje smještaja u Osijeku tijekom polaganja, pomoć oko molbi za osiguravanje posebnih upisnih kvota, prikupljanja dokumenata, apliciranja za stipendije, smještaj u domu«, rekla je Uršal.

Asistentica za obrazovanje u HNV-u **Nataša Stipančević** rekla je da se lijep broj studenata, zahvaljujući potporama, odlučuje studirati u Hrvatskoj, ali da pripadnici hrvatske zajednice studiraju i u Srbiji. »Od 2019. godine HNV kontinuirano prikuplja informacije o studentima hrvatske zajednice. Drago nam je što naši studenti uživaju sve veću potporu pri odlasku na studije u Hrvatsku, a nadamo se kako ćemo u skorijem vremenu uspjeti osigurati jaču potporu i našim studentima koji ostaju na studijima u Srbiji«, rekla je Stipančević i pozvala sadašnje i buduće studente da se jave Odboru HNV-a za obrazovanje radi evidencije, umrežavanja i mogućnosti dobivanja podrške, prenosi portal HNV-a.

Bunjevački govori upisani u Registar kulturnih dobara Hrvatske

Poticaaj za istraživanje, očuvanje i promociju

Upis u Registar kulturnih dobara zapravo je institucionalni okvir koji i nositeljima zaštićenih govora, ali i svim njegovim proučavateljima pruža brojne mogućnosti proučavanja i prezentiranja javnosti svih jezičnih registara koji čine bogatstvo pojedinoga lokalnoga govora

Na inicijativu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, bunjevački govori koji se govore u dijelovima Hrvatske, ali i u dijelovima Bosne i Hercegovine, Srbije (Bačke) i Mađarske upisani su početkom listopada u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske kao nematerijalno kulturno dobro. Odluku o tome donijelo je mjeritorno povjerenstvo Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

»Upis u Registar kulturnih dobara u praksi znači poticanje istraživanja, njegovanja, očuvanja i promoviranja kulturnih dobara u lokalnim zajednicama. U znanstvenom smislu upisom se povećava broj projekata čiji je cilj zaštita lokalnih narječja. Tako je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje upravo pokrenuo interni znanstveni projekt istraživanja bunjevačkih govora koji će obuhvatiti sve bunjevačke govore, uključujući i one izvan Hrvatske. Time će se, uz pridavanje dužne znanstvene pozornosti tim govorima, snažnije poraditi na podizanju svijesti o važnosti očuvanja hrvatske jezične i kulturne baštine«, navode u Ministarstvu kulture Hrvatske.

Institucionalni okvir

Kako dodaju, upis u Registar kulturnih dobara zapravo je institucionalni okvir koji i nositeljima zaštićenih govora, ali i svim njegovim proučavateljima pruža brojne mogućnosti proučavanja i prezentiranja javnosti svih jezičnih registara koji čine bogatstvo pojedinoga lokalnoga govora.

»Ministarstvo kulture i medija svojim programima, osobito Pozivom za predlaganje programa javnih potreba u kulturi financira i potiče očuvanje govora kroz amaterski rad i suradnju s nositeljima kulturnoga dobra, što uključuje npr. izradu slikovnica, slikovnih rječnika, izdavanje nosača zvuka, prikupljanje i dokumentiranje riječi, uprizorenje predstava na lokalnim narječjima, formalno i neformalno obrazovanje koje koristi lokalne dijalekte za recitiranje poezije, motiviranje pisanja među mlađima, itd.«, navode u Ministarstvu.

Hrvatske institucije i udruge iz Srbije se, prema kriterijima, ne mogu javljati na konkretni Poziv, ali je za njihove projekte, pa tako i one vezane za bunjevački govor, osigurana potpora koja se ostvaruje preko javnih poziva Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Primjeri zaštite

U Registar kulturnih dobara Hrvatske je do 2021. upisano više od 30 lokalnih dijalekata te jedan element nematerijalne kulturne baštine koji pokriva sva tri narječja.

»Puno je primjera u kojima su nositelji uz potporu Ministarstva kulture i medija uspješno radili i rade na njegovanju, očuvanju i promociji svoga govora. Tijekom posljednjih desetak godina putem financiranja Ministarstva kulture, u suradnji s Narodnom knjižnicom Hum na Sutli, za govor Huma na Sutli završena su terenska istraživanja prikupljanja riječi, obrada riječi i priprema za izradu rječnika. Nadalje, za turopoljske govore financira se istraživanje i rad na pripremi rječnika. U suradnji s Katedrom čakavskog sabora u Čabru pomaže se očuvanju i istraživanju čabarskih govora, kao i očuvanje labinske čakavice s Gradom Labinom. Izniman je primjer rada na očuvanju žminjskoga govora kroz izradu lokalnog rječnika, koji će upravo ovih dana biti predstavljen javnosti ili rad Udruge za očuvanje kajkavske ikavice i promicanje zavičajne kulturne baštine *Ivan Perkovac* iz Šenkovca koja uspješno povezuje nematerijalnu i materijalnu baštinu, a njihov *Rječnik kajkavske donjosutlanske ikavice* i *Zvučni atlas hrvatskih govora* dragocjeni su u bilježenju, čuvanju i promicanju žive hrvatske jezične baštine. Važno je da ti programi povezuju razne dionike, ustanove, udruge, katedre, institute i škole u zajedničkome radu na očuvanju, njegovanju, prenošenju, prezentaciji i istraživanju jezične baštine koja tako postaje i ostaje živa baština«, navode u Ministarstvu.

Zaključno, upis bunjevačkih govora u Registar kulturnih dobara važan je na identitetskoj razini kao priznanje jedinstvenoga fenomena imanentnoga tradicijskoj kulturi

Hrvata u Vojvodini, koji u tom području žive od sredine 17. stoljeća. »Upis je važan i kao dodatan znanstveno i stručno utemeljen argument protiv pokušaja razdvajanja nacionalnoga identiteta hrvatske nacionalne manjine u Srbiji na (bunjevačke) Hrvate koji smatraju da su podrijetlom Hrvati te govore hrvatskim jezikom u inačici bunjevačke ikavice i Bunjevce koji bi se smatrali posebnim narodom i koji govore bunjevačkim govorom. Vjerujemo kako će se ovim činom priznanja statusa kulturnoga dobra onemogućiti i pokušaji da se tradicijske kulturne prakse i nematerijalni fenomeni čiji su nositelji bunjevački Hrvati predstavljaju ili registriraju kao nematerijalna kulturna baština drugih zajednica«, navode u Ministarstvu.

Projekt Instituta

Nakon proglašenja kulturnim dobrom, zaštitom bunjevačkih govora u znanstvenom smislu bavit će se Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ). Institut će početkom iduće godine pokrenuti interni znanstveni projekt posvećen ovim govorima. Voditeljica toga projekta bit će dijalektologinja dr. sc. **Mirjana Crnić-Novosel**, voditeljica riječke podružnice Instituta.

»Bunjevački govori koji se u tri ogranka prostiru u Primorju, Gorskom kotaru, Lici, Dalmaciji i na širem području Podunavlja bit će predmetom projekta Instituta koji će započeti početkom 2022. godine. U prvoj će fazi biti obuhvaćeni najrelevantniji bunjevački punktovi na području Primorja, Gorskoga kotara i Like, ali to ne znači da tu projekt staje. On će se dakako razvijati i proširivati na ostala

područja, ali u drugom formatu kad za to dođe vrijeme. Ovisno o uvjetima na terenu, projekt će trajati godinu do dvije, a terenskim će se istraživanjem pokupiti relevantni podaci za dijalektološku obradu koji će pokazati temeljne značajke ovih govora i potvrditi njegovu pripadnost matičnom dijalektu – novoštokavskom ikavskom (ili zapadnom ikavskom) koji se prostire u Hrvatskoj i izvan njezinih granica, ponajviše u susjednoj Bosni i Hercegovini. Pripadnost se bunjevačkih govora ovome dijalektu potvrđuje inovacijama u deklinaciji i naglasnom sustavu, a oni su ikavski i štakavski. Prema mnoštvu ostalih, mimo ovih temeljnih, jezičnih značajki svrstavaju se u posebnu skupinu govora unutar istog dijalekta. Dalje se računaju na tri ogranka: primorsko-lički, dalmatinski i podunavski. Izglobose (geografske granice neke jezične pojave), koje su već dijelom poznate iz dosadašnjih istraživanja, a u punini će biti prikazane kao rezultati ovoga projekta, pokazat će sličnosti i razlike među bunjevačkim govorima unutar primorsko-ličkog ogranka, ali i šire – usporedno s predstavnicima drugih dvaju ogranka, no isto tako će ovo istraživanje otvoriti nova pitanja koja će tek trebati riješiti. Tako će se dijalektološkim ispitivanjem terena razriješiti dosadašnje jezične zavrzlake koje nastaju kada teren nije u potpunosti istražen, a dostupna literatura ne daje cjelovite informacije na koje se možemo osloniti. Te rupe na dijalektološkoj karti stoga valja popuniti i sustavnim istraživanjem – poput ovoga koji namjeravamo u Institutu provesti – i usporediti s drugim okolnim govorima koji omeđuju bunjevačke dijalektne ogranke. Tek će se takvim znanstvenim pristupom utvrditi dijalektološke sličnosti i razlike, upotpuniti podaci

koji nedostaju i iskristalizirati podrijetlo ovih doseljeničkih govora na trima velikim dijalektološkim područjima», kaže Crnić-Novosel.

Istraživanjem će u skorijoj budućnosti biti obuhvaćen i bunjevački govor u Vojvodini.

»Bunjevački govori u Podunavlju također su novoštokavski ikavski govori koje moramo promatrati kroz prizmu i govor Bunjevaca, ali i novoštokavskih ikavaca u cjelini. Stoga tu granu bunjevačkih govora treba čim prije ispitati, ali i uzeti u obzir u usporednoj analizi triju bunjevačkih ogranaka. To znači da će se zasad, prilikom početnoga ispitivanja na području primorsko-ličkoga ogranka uspoređivati podaci dostupni u literaturi s novijim podacima koje ćemo dobiti na terenu, a potom će se – nakon prvotne faze istraživanja – ispitivanje nastaviti i na području Dalmacije i na području Podunavlja. Zamišljeno je ići tim redom, i to tako da se na ovaj početni nadovezuju novi projekti koji obuhvaćaju bunjevačke govore. No, ako za vrijeme ispitivanja i analiziranja primorsko-ličkih Bunjevaca u naredne dvije godine budu nedostajali podaci za komparaciju između ogranaka, vjerujem da ćemo imati priliku prikupiti i dio građe u Podunavlju. Dakle, početak projekta je pred vratima i to nas veseli jer taj zamršeni netaknut Gordijev čvor tek treba otpetljati. Jednom kad s tim raspetljavanjem krenemo, stajanja nema, a to znači da ćemo svojim ispitivanjem doći i na podunavsko novoštokavsko ikavsko područje. I to, nadam se, uskoro«, kaže Crnić-Novosel.

Onemogućavanje daljnjeg otuđenja

Ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Tomislav Žigmanov** smatra kako bi upis bunjevačkih govora u Registar kulturnih dobara mogao značiti korak u onemogućavanju otuđenja ovdašnjih, a integralnih sastavnica hrvatskoga jezika.

»Kao zainteresirani subjekt, ZKVH je bio upoznat kako sa samom inicijativom Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje da se svi bunjevački govori, pa onda i oni koji postoje i ovdje u Bačkoj, registriraju u Hrvatskoj kao nematerijalno kulturno dobro tako i s odlukom hrvatskoga Ministarstva kulture i medija da se isti upiše u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. To je još jedan, iznimno važan, korak u onemogućavanju otuđenja mjesnih a integralnih sastavnica hrvatskoga jezika, u ovom slučaju štokavske ikavice kojom se u povijesti a i danas služi najveći broj Hrvata. Lakrdijaška, pak, iznimka u svezi s tim koja se događa u Srbiji, u Subotici je proljetos doživjela svoj nezdravorazumski izljev. Sam čin upisa u Registar generirat će i određene aktivnosti na planu zaštite i očuvanja bunjevačkog govora, kojim se služe i Hrvati u Bačkoj, a naše ćemo i do sada dosta razvijene kulturne prakse, napose kada je riječ o književnosti na bunjevačkoj ikavici, rado staviti i u takvu funkciju. I u najavljenim znanstvenim istraživanjima rado ćemo biti ispitanicima. S druge strane, bunjevački govori će tako biti češće u žiži znanstvene i stručne javnosti te će procesi njegova otimajućeg izmještenja u, za njega, neprirodni i zasebni prostor biti s pravim razlozima uvelike obesmišljeni«, kaže Žigmanov.

D. B. P.

Nakon stanke od godinu dana u Zagrebu od 9. do 14. studenoga održan *Interliber*

Sajmovo novo ruho

Tijekom pet dana sajma atmosfera korone bila je uočljiva na svakom koraku: od ulaza, preko štandova do cijena. Nakladnici se slažu da je korona ostavila negativne posljedice i na broj novih naslova i na prodaju, ali navode kako se iza toga kriju i drugi problemi koji nisu vezani za globalni virus

Ljubitelji knjige konačno su došli na svoje – nakon dva neodržana beogradska i jedan zagrebački, kapije za posjetitelje 43. *Interlibera* na Zagrebačkom velesajmu bile su otvorene od 9. do 14. studenoga. Recimo odmah: u postojećim uvjetima domaćini su i više nego li dobro organizirali ovogodišnji sajam knjiga. To se prije svega odnosi na punkt ispred ulaza, gdje su ne-cijepljeni posjetitelji mogli uraditi brzi antigenski test po zaista pristupačnoj cijeni od 50 kuna (oko 800 dinara) na čiji su rezultat čekali petnaestak minuta. Usporedbe radi, cijena istoga testa u drugim zdravstvenim ustanovama u Zagrebu i Hrvatskoj je 140 kuna (oko 2.240 dinara), što je opet jeftinije u odnosu na naš Zavod za javno zdravlje, gdje ista usluga staje 3.500 dinara. Dodamo li ovome i besplatni ulaz (za razliku od beogradskog Sajma knjiga), naravno uz provjere, paviljoni 5, 6 i 7a predstavljali su pravo carstvo naslova, starih i novih, znanih i neznanih.

Optičke i logičke varke

Koliko god, međutim, ulazak u poznate prostore bio praznik za dušu, atmosfera korone osjećala se na svakom koraku. Na to su vas podsjećali ekrani pristojne veličine na kojima je u svakom trenutku bila ispisana brojka prisutnih u nekom od tri paviljona (maksimalno dopušteni

broj posjetitelja u jednom paviljonu bio je 1.200), čuvari koji su zaboravnima strpljivo opetovali obvezu nošenja maski, pa i vidno istaknuti natpisi na štandovima: »totalna rasprodaja«, »svaka knjiga po 20 kuna«, »sniženje i do 90 posto«... Bar dva od tri prethodno nabrojana podatka u vezi s atmosferom korone uvjetno bi se mogla tumačiti kao pozitivna posljedica, jer nije bilo gužvi uobičajenih za sajmove ovoga tipa, a mnoge knjige su se mogle kupiti po nevjerojatno niskim cijenama (primjerice, **Brešanovi Prokletnici**, umjesto za 99, po 9 kuna, a kapitalni reprint **Ivekovičeva i Brozova Rječnika hrvatskoga jezika** iz 1901., umjesto po 1.400, za 200 kuna!). Drugim riječima, posjetitelj naoružan strpljenjem i nadaren dovrtljivošću, mogao je za razmjerno male novce napuniti oveći kofer knjigama koje bi u drugim prilikama u knjižari samo (raz) gledao s neskrivenom čežnjom. Sudeći po onome što smo vidjeli, nešto slično se i događalo. Naime, u situaciji bez organiziranih dolazaka autobusima iz unutrašnjosti na sajam nameće se logičan dojam da je ove godine *Interliber* najvećim svojim dijelom imao posjetitelje koji su ciljano prilazili štandovima, tražeći knjige koje su unaprijed »markirali« za popunu kućne biblioteke.

Važniji od subjektivnih dojmova svakako je objektivni odgovor predstavnika nakladničkih kuća na pitanje kako se situacija s koronavirusom odrazila na njihovo poslova-

nje, na broj objavljenih naslova, na prodaju... Urednik u izdavačkoj kući *Jesenski i Turk* **Goran Batina** kaže kako se nakladništvo u posljednjih godinu i pol-dvije održalo, ali i da nema adekvatnog tržišnog odgovora. On kaže da korona nije presudni razlog tomu, jer su oslabljela kupovna moć i pad knjige kao medija u odnosu na one informatičke prisutni već poodavno.

»Ipak, mi iz godine u godinu odolijevamo tim okolnostima i prilagođavamo se kako umijemo. Da stvar bude gora, ova naša djelatnost se po najnovijem svrstava u polje kulturnih industrija što bi moglo navesti na zaključak da iza toga stoji jedna ozbiljna ekonomija u kojoj se ostvaruju visoki profiti. U stvarnosti, mi smo onkraj toga; mi smo mnogo više kulturni, a mnogo manje industrijski dio iako te zakonitosti moramo poštivati ako uopće želimo opstati. Ono što jest vezano za koronu je upravo ovaj pregršt novih knjiga koje vidite na našem štandu. Ali, to je varljivo. Naime, kako prošle godine nije bilo *Interlibera*, ova gomila je zapravo uduplana produkcija za dvije godine koja svojim brojem pokriva našu jednogodišnju produkciju«, kaže Batina.

Kada je, pak, riječ o velikim sniženjima za kojima su posegli mnogi nakladnici, sugovornik kaže kako je to i inače normalno za sajmove knjiga, te da nije izravno vezano za koronu:

»Ja sam tu u sukobu interesa. Kao čitatelj i sam se obradujem kada vidim tako velike popuste i kada kupim mnogo više knjiga no što sam mislio. Ali, kao producent knjiga vidim da to nije dobra stvar, jer to u ovoj 'kulturnoj

industriji' znači da nešto nije u redu kada su vam puna skladišta. Mi bismo, naravno, bili sretniji da su te knjige na nečijim policama umjesto da kod nas leže i skupljaju prašinu. To su nam itekako važni indikatori o stanju na tržištu, ali i opomena da nešto nije u redu s našim poslovanjem. Zbog toga su sajmovi idealna prilika i za čitatelje i za nakladnike. Za prve da za jeftine novce kupe knjige koje žele, a za druge da ih prodaju po cijeni koja je na rubu isplativosti. Ali, ne trebamo zaboraviti da se to događa jednom godišnje. Kada bi se događalo svakoga dana, onda bismo mogli zatvoriti knjižare«.

Korona kao fasada

Ravnatelj tvrtke *Dominović d.o.o.* **Marko Dominović** kaže kako su se posljedice korone odrazile na različite načine kada je riječ o nakladništvu i knjižarstvu. Nakladništvo je, naravno, prepolovljeno, ali je zato u knjižarstvu situacija bolja:

»Knjižarstvo je čak i zaživjelo. Kako nije bilo *Interlibera*, dosta toga se preselilo na knjižare i na online prodaju. Iako sam iznenađen brojem ljudi na sajmu, to ipak nije situacija kakva je bila ranijih godina, jer su tu razna ograničenja i to je sigurno utjecalo na mnoge ljude, posebno iz drugih krajeva, da ove godine ne dođu na sajam. Upravo zbog toga i sada imamo narudžbe preko interneta, pri čemu moram istaknuti i da nam je sama prodaja na sajmu na razini od 60-70% u odnosu na 2019., što je iznad svih naših očekivanja«.

Na ovogodišnjem *Interliberu* predstavilo se preko 230 izlagača iz 14 zemalja (među njima i iz Srbije), a tijekom pet dana sajam knjiga posjetilo je preko 55.000 ljudi, što je nešto više od polovine u odnosu na prije dvije godine. Posljednjega dana *Interliber* je posjetio i premijer **Andrej Plenković** u pratnji četvero resornih ministara, dajući i na taj način do znanja kako Vlada podupire ovu manifestaciju. Tim povodom on je rekao kako će Vlada nastaviti ulagati u kulturu, znanost i obrazovanje, ističući da »narod bez kulture nema identiteta«.

Za razliku od potpisnika teksta, ali i svog prethodnika, Marko Dominović se ne slaže da su popusti ove godine neuobičajeno brojni i visoki:

»Mislim da su popusti i manji nego prijašnjih godina. To sam primijetio kod mnogo izdavača, a tako je i kod nas: imamo iste popuste kao i prije. Mislim da je razlog za to jednostavan: ipak je bilo neke produkcije u posljednje dvije godine i sada se to sve vodi kao nove knjige koje tek traže svoju publiku. Popusti od 10-20% su normalni, ipak je riječ o sajmu. Ali, oni koji idu preko toga očito svoje knjige dugo vremena nisu mogli prodati«.

Senka Galenić iz odjela prodaje u Leksikografskom zavodu *Miroslav Krleža* kaže kako su promjene koje je donijela korona itekako uočljive, i to na temelju dvije jednostavne činjenice:

»Vidi se to i po broju posjetitelja i po broju prodanih knjiga. Korona se, naravno, poprilično odrazila i na na-

kladništvo. Svi smo se pokušali prilagoditi otvaranjem internetskih trgovina, ali se i tu vidi pad prodaje. Kada je, pak, riječ o velikim sniženjima, mislim da je to uobičajena sajamska praksa i da je riječ o naslovima koji ne idu, pa to možda stvara krivu sliku. Ali, stanje u branši općenito je samo dijelom odraz korone, a više odraz urušavanja samog nakladništva u Hrvatskoj«.

I sugovornica kaže kako je lako uočljivo da su posjetitelji na sajmu »drugačiji«:

»Vidi se da, na žalost, nema djece, jer nema ni organiziranih dolazaka iz škola. Isto tako vidi se da je u velikom broju izostala starija populacija, što čini najveći broj čitatelja upravo naše nakladničke kuće. Tako su, na koncu, ostali studenti i srednja generacija, koja, vidi se, ide ciljano na štandove i kupuje naslove koje je unaprijed isplanirala«.

Promjene na *Interliberu*, potvrđuju to i naši sugovornici, i više su nego uočljive i mogu se promatrati različito: dok su oni koji vole komociju ovoga puta došli na svoje, dotle je zaista zabrinjavajuć izostanak dvije generacije o kojoj je govorila Senka Galenić. Ovo se posebno odnosi na djecu, kojima boravak na sajmu može poslužiti kao neka vrsta »terapijskog hoda« na putu istinske zaljubljenosti u knjigu. I, koliko god radovala činjenica da je *Interliber* unatoč svim mjerama ograničenja održan, teško se pomiriti s mišlju da će se ove slike ponavljati i u budućnosti. Bude li tako, to je rezanje grane na kojoj se sjedi. Kapije će i dalje biti otvorene, ali... za koga?

Zlatko Romić

Nataša Stipančević, asistentica u obrazovanju pri HNV-u

Rad s djecom – izazov i motivacija

Intervju vodila: Željka Vukov

Na mjestu asistentice u obrazovanju pri Hrvatskom nacionalnom vijeću skoro pune tri godine je mlada učiteljica **Nataša Stipančević**. Rođena je 1995. godine u Subotici, a nakon osnovne škole (*Matko Vuković*) srednjoškolsko obrazovanje nastavila je u Ekonomskoj školi. Osnovni studij upisala je 2014., a završila 2018. godine na Pedagoškom fakultetu u Somboru. Nakon osnovnih, upisala je i magistarski studij, te 2020. stječe zvanje master učiteljice. Pred kraj magistarskih studija, početkom 2019., počela je raditi u Hrvatskom nacionalnom vijeću kao asistentica u obrazovanju. Završila je lektorat hrvat-

skog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 2021. godine, te osim brojnih drugih aktivnosti radi u OŠ *Vladimir Nazor* u Đurđinu i OŠ *Pionir* u Žedniku, što je u potpunosti ispunjava i svrstava među osobe koje vole svoj posao. Da je to tako govori i njen osmijeh na licu pri svakom susretu s djecom.

► **Odjel za Obrazovanje unutar HNV-a skrbi o obrazovanju od vrtića do fakulteta. Prije dvije godine otvorene su prve jaslice u kojima se realizira odgojno-obrazovni rad na hrvatskom jeziku u vrtiću *Marija Petković – Biser*. U nagovještaju je preuređenje i otva-**

»Kada je u pitanju premišljanje roditelja oko upisa djece u cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku, mislim da ni roditelji nemaju pravi razlog za to. Često je to i utjecaj sredine. Na nama je da se kontinuirano zalažemo da nastava bude kvalitetna, kadar stručan, škole opremljene, izvannastavne aktivnosti raznovrsne, a na roditeljima je da to prepoznaju«, kaže Nataša Stipančević

ranje novog objekta-jaslica pri vrtiću *Marija Petković – Sunčica*, te su u tijeku i pregovori za otvorenje cjelodnevnog boravka i pripremno-predškolskog programa u Tavankutu. Što se može očekivati?

Od 2001., prije 20 godina, započeo je s radom prvi vrtić na hrvatskom jeziku *Marija Petković – Sunčica*, a danas ih ima četiri i oko 120 djece. Teško je pobrojati sve ishode i učinjeno. Svakako ono najbitnije jest konstantan rast broja djece, zainteresirani roditelji, kvalitetan rad s djecom, stalno ulaganje i opremanje, stručni kadar i slično. Bez odgojitelja, dobročinitelja, donatora i entuzijasta, ovakvu kvalitetu bilo bi teško održati. Poznato je da su u rad naših vrtića, osim odgojitelja, uključeni i svećenici i časne sestre, što je dodatna vrijednost jer djeca rastu uz vjeru, a rad je prožet načelima katoličkog odgoja. Na tragu toga i potrebe za proširenjem kapaciteta kako jaslenih skupina, tako i cjelodnevnog predškolskog programa u planu je preuređenje i otvorenje novih objekata. Planira se otvorenje jaslica pri vrtiću *Marija Petković – Sunčica*, kao i otvorenje cjelodnevnog boravka i pripremnog predškolskog programa u Tavankutu gdje postoji veliki broj zainteresiranih roditelja. Obavljeni su potrebni razgovori, obilazak terena i postojećih objekata koji se planiraju adaptirati i preurediti. U tijeku je izrada idejnih projekata i nakon toga slijede daljnji koraci.

► **Kada je u pitanju osnovna škola, svjedoci smo kvalitete rada, što potvrđuje uspjeh djece na raznim natjecanjima. Što je po Vama razlog zašto se roditelji i nakon dvadeset godina premišljaju oko upisa djece u hrvatske odjele?**

Premda u Srbiji svake godine opada broj djece upisane u prve razrede i broj odjela je manji, s ponosom možemo reći da to nije slučaj s brojem učenika i odjela na hrvatskom jeziku. Broj upisanih učenika je neznatno veći u odnosu na prosječan broj učenika koji je upisivan prethodnih godina. Ove školske godine cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku u četiri osnovne škole (OŠ *Ivan Milutinović* i OŠ *Matko Vuković* u Subotici, OŠ *Vladimir Nazor*, Đurđin i OŠ *Matija Gubec*, Tavankut) upisalo je 25 učenika, a tri srednje škole u Subotici (Gimnazija *Svetozar Marković*, Politehnička srednja škola i Srednja medicinska škola) upisalo je 49 učenika. Cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku pohađa 446 učenika. Kada je u pitanju premišljanje roditelja oko upisa djece u cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku, mislim da ni roditelji nemaju pravi razlog za to. Često je to i utjecaj sredine. Na nama je da se kontinuirano zalažemo da nastava bude kvalitetna, kadar stručan, škole opremljene, izvannastavne aktivnosti raznovrsne, a na roditeljima je da to prepoznaju i upišu svoju djecu.

► **I sami ste nastavnica Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture. Kako djeca prihvaćaju ovaj predmet, a kako roditelji?**

Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture je izborni predmet. Program je vrlo fleksibilan i otvoren, a nastavnik ima veliku slobodu u kreiranju sadržaja, ali i veliku odgovornost. Na ovim satima negujemo hrvatski jezik, učimo o kulturi, tradiciji i baštini hrvatskoga naroda kako s ovih prostora tako i u Hrvatskoj. Ovaj predmet započela sam predavati u osnovnim školama u Đurđinu i Žedniku nakon završenog lektorata za hrvatski jezik i književnost. Iz godine u godinu broj učenika koji pohađaju ovaj predmet se uvećava. Naročito su učenici od 1. do 4. razreda zainteresirani za pohađanje ovoga predmeta i smatram da je jako važno tu njihovu motiviranost zadržati i održati i u narednom ciklusu, a to se može jedino ako je nastava interesantna, interaktivna i istraživačka. Roditelji pozitivno reagiraju na nastavu i upisuju svoju djecu, a HNV pruža potporu u svim mjestima gdje ima prijavljenih učenika za izučavanje ovoga predmeta. Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture izučava se u 12 mjesta u Vojvodini i 15 škola, a pohađa ga ove godine oko 450 učenika. Prošle školske godine posjetili smo sva mjesta u kojima se izučava ovaj predmet, te obavili razgovore s ravnateljima i predmetnim nastavnicima, o eventualnim potrebama, potpori te poboljšanju kvalitete nastave. Nastojimo biti na raspolaganju i u komunikaciji s predmetnim nastavnicima, a u planu je kreiranje zajedničke edukativne platforme kako bismo se međusobno umrežili.

► **Brojni su izvannastavni sadržaji koji se provode tijekom cijele godine, koji su dodatna motivacija i rekla bih nagrada djeci koja su u cjelovitoj nastavi ili na izbornom predmetu. Kako to vide drugi? Dospiju li ti podaci i do onih koji nisu obuhvaćeni ovim programom, pa da im bude primjerice motivacija za upis?**

Danas postoji nešto više od 12 programa izvannastavnih aktivnosti (jednodnevni izleti, ljetovanja, ljetne škole jezika, kulture i duhovnosti, mala i velika maturalna ekskurzija, razmjena učenika, program profesionalne orijentacije...) koje HNV provodi u suradnji s udrugama, donatorima, županijama, gradovima u Hrvatskoj, Crvenim križem Grada Zagreba, svim dobročiniteljima i vanjskim suradnicima. Zahvaljujući njima roditelji za ove programe plaćaju simboličan iznos, a ostatak sufinancira HNV. Izvannastavne aktivnosti su izuzetno dragocjene za djecu, njihovo upoznavanje, druženje, socijalizaciju, a dobar su temelj i za naučiti nešto novo, proširiti svoja saznanja. Programi izvannastavnih aktivnosti specifični su i posebni, jer uglavnom ne idu samo učenici iz jedne škole već se upoznaju s dje-

com iz drugih škola i mjesta iz Vojvodine koji također pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskom ili izborni predmet. Tako imaju priliku međusobno se družiti, upoznati, provesti vrijeme zajedno. Mislim da se to pozitivno iskustvo i ozračje prenese i na druge, a da je to tako govore podaci da nerijetko zovu roditelji i raspituju se kako bi i njihova djeca mogla na neke od spomenutih izvannastavnih aktivnosti koje se organiziraju za učenike hrvatskih odjela ili one koji pohađaju ovaj izborni predmet. No, ovdje su pravila jasna i njih se pridržavamo. Dodala bih i da svatko ima pristup našem sajtu, društvenim mrežama gdje objavljujemo sve programe, kako planirane tako i realizirane, te i tako ove informacije mogu doći do učenika, odnosno roditelja. Programe smo ove godine prilagodili trenutačnoj epidemiološkoj situaciji te ih nastojimo realizirati uz poštovanje svih propisanih mjera.

► **Posljednjih nekoliko godina prijevoz učenika funkcionira na zavidnom nivou, a od ove školske godine se isti proširio i na okolna mjesta. Kako je to riješeno i tko ga financira?**

Prijevoz od kuće do škole, s ponosom možemo reći, odlično funkcionira. Roditelji i autoprijevoznici su spremni na suradnju, u svakodnevnoj smo komunikaciji, te sve teče u najboljem redu. Od roditelja čujemo da im je ovo zaista velika olakšica i pomoć. To jest jedan od pokretača za dalju organizaciju, funkcioniranje i nabavu sredstava. Organizirani prijevoz iziskuje izdvajanje velikih financijskih sredstava. Našom zamolbom, a dobrom voljom donatora, općina i gradova Vukovarsko-srijemske županije, 44 učenika od 1. do 4. koriste organizirani prijevoz od kuće do škole, na četiri linije (Klisa, Mali Bajmok, Kertvaroš i Tavan-kut), a 40 srednjoškolaca ima besplatnu autobusnu kartu koju sufinancira HNV.

► **Kada je u pitanju srednja škola, nastava na hrvatskom postoji u tri srednje škole. Kakva je situacija s udžbenicima za srednju školu?**

Prije dvije godine, kada su se pojavili prvi udžbenici na srpskom jeziku po novom programu nastave i učenja, Hrvatsko nacionalno vijeće je iskazalo želju i potrebu za prevođenjem tih udžbenika na hrvatski jezik. Trebalo nam je puno snage, energije i angažiranosti velikog broja prevoditelja i lektora kako bismo uhvatili korak s reformom i sustigli se s prijevodima. Danas naši učenici imaju sve udžbenike za 1. i 2. razred gimnazije, a koncem ove godine bit će završeno prevođenje svih udžbenika za 3. razred gimnazije. Paralelno se radi i na prevođenju tri odobrena udžbenika za 4. razred. Gimnazijske udžbenike iz općeo-brazovnih predmeta mogu koristiti i učenici srednjih strukovnih škola, a udžbenike i literaturu za strukovne škole nastojimo pribaviti putem donacija iz Hrvatske i oni se koriste kao pomoćna nastavna sredstva, te tako prevladavamo nedostatak te vrste udžbenika.

► **Posljednjih nekoliko godina Hrvatsko nacionalno vijeće puno pomaže i studente, osobito oko pripreme za polaganje državne mature, za upis na fakultete preko upisnih kvota, ali isto tako i za osiguravanje smještaja i stipendija. Koliko naših studenata ode, a koliko se vrati?**

Hrvatsko nacionalno vijeće svake godine je na raspolaganju svim maturantima koji studije nastavljaju u Srbiji ili u Hrvatskoj. Za maturante se organizira program profesionalnog usmjeravanja i karijernog vođenja poznatiji pod nazivom »Gdje poći sutra?« (GPS?). Tijekom njihove četvrte godine organizira se pripremna nastava iz Hrvatskog jezika i književnosti u HNV-u za sve zainteresirane. Također, HNV pruža potporu pri upisu na fakultete putem polaganja ispita državne mature, ali i posredstvom posebnih upisnih kvota za Hrvate izvan Hrvatske. Prije dvadesetak godina u Hrvatsku je na studije odlazilo oko 60 studenata godišnje, jer su tada, zahvaljujući Demokratskom savezu Hrvata u Vojvodini, bili osigurani poticaji u vidu smještaja, stipendije i organizirane pripreme nastave. Ukidanjem te vrste potpore broj studenata značajno je opao na svega nekoliko studenata godišnje. Nastojanjima HNV-a i Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske od 2016. godine poticaji se ponovno osiguravaju – posebne upisne kvote, smještaj u domovima, organizirana pripremna nastava, logistička potpora pri upisu, profesionalna orijentacija i posredovanje kod ostvarivanja prava na stipendije – te se ove akademske godine broj novoupisanih studenata povećao na 17. Što se tiče broja onih koji su otišli, trenutačno je veći nego broj studenata koji su se vratili, ali nastojimo to promijeniti. U planu je okupljanje studenata, kao i druge aktivnosti koje će nadamo se pridonijeti da se vrate, mada na taj proces utječu i brojni drugi faktori, a jedan od najznačajnijih je opće stanje u Srbiji, mogućnosti za zaposlenje, poticaji za mlade stručnjake i drugi.

► **Postoji li neka evidencija studenata koji su Hrvati, bilo da studiraju u Hrvatskoj ili u Srbiji?**

Od 2019. godine HNV kontinuirano prikuplja informacije o studentima hrvatske zajednice, kako onim koji studiraju u Hrvatskoj tako i onim koji studiraju u Srbiji. Drago nam je što naši studenti uživaju sve veću potporu pri odlasku na studije u Hrvatsku, a nadamo se kako ćemo u skorijem vremenu uspjeti osigurati jaču potporu i našim studentima koji ostaju na studijima u Srbiji. Iz evidencije možemo vidjeti što studiraju te na osnovu toga eventualno pomoći, kako sada tako i jednoga dana po završetku studija oko zaposlenja.

► **Ove godine je prvi puta svim studentima osiguran smještaj. Za koja mjesta u Hrvatskoj postoji interesiranje naših studenata?**

Sukladno višegodišnjoj praksi i ove godine osiguran je smještaj u studentskim domovima za deset studenata koji nisu ostvarili to pravo putem redovitog Natječaja za subvencionirani smještaj studenata u studentske domove, zahvaljujući dogovoru s Ministarstvom znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske prema kojem se u takvom slučaju hrvatskim studentima iz Vojvodine isti osigurava temeljem posebne odluke spomenutog Ministarstva. Nije prvi put da HNV posredovanjem osigura smještaj u studentskom domu, ali je prvi puta da smo za sve studente uspjeli osigurati isti. Unatrag gledano, većina studenata se opredjeljivala studirati u Zagrebu, međutim posljednjih godina raste interes za studiranje u Osijeku i Vukovaru, ali ima studenata koji studiraju i u Splitu, Rijeci i Puli.

► Osim rada u obrazovanju pri HNV-u i u osnovnim školama predajete i izborni predmet hrvatskog jezika. Koliko ste se pronašli u tome?

Uskoro će biti tri godine moga rada i djelovanja u HNV-u. Moram priznati da sam tada bila i više nego iznenađena pozivom predsjednice HNV-a **Jasne Vojnić**. Pitala sam se otkud su baš mene izabrali na ovo radno mjesto, mogu li ja to budući da mi je ovo prvo radno mjesto, bez prethodnog iskustva, a na poziciji s toliko odgovornosti. Na početku nije bilo lagano upoznati se i nositi s poslovima koji su mi dodijeljeni. Dobrom voljom i spremnošću, kako kolega u uredu, tako i suradnika HNV-a, a uz podršku obitelji sve se može postići. Naravno da me je pored ovog posla interesirao i dalje rad u školi, to je ono o čemu sam još kao dijete maštala, za što se školovala... Predavati ovaj predmet i biti okružen djecom je pravi odmor i uživanje. Sve znanje o običajima, kulturi, tradiciji našega naroda, hrvatskom jeziku, svoju kreativnost i maštovitost mogu iskoristiti na ovom predmetu.

► Bili ste voditeljica tima za izradu Strategije službene uporabe hrvatskog jezika i pisma. To je nešto drugačije od onoga u što ste svakodnevno uključeni. Koliko je ovo novo iskustvo bilo korisno za Vas?

Kada mi je povjerena uloga koordinatora za izradu Strategije službene uporabe hrvatskog jezika i pisma, nisam bila ni svjesna o kolikom se poslu radi i što nas sve čeka. Prije svega, i sama sam se trebala educirati, upoznati sa zakonima, pravima koja mi kao manjinska zajednica imamo. Svakako da je ovo jedno novo iskustvo, ali i čast da sam bila dio izrade jednog ovakvog strateškog dokumenta koji ostaje zabilježen u povijesti našeg djelovanja.

► Ovog ljeta ste radili i brojne jednodnevne radionice u Monoštoru i u drugim mjestima gdje se izučava

ovaj predmet. Koje je Vaše iskustvo i koliko je to djeci potrebno i u manjim sredinama?

Kao asistentica u obrazovanju, za ove nepune tri godine rada imala sam priliku upoznati veliki broj djece iz škola izvan Subotice i obići sva ta mjesta. Osjećaj kada ih posjetiš, vidiš realno stanje na terenu, odvojiš vrijeme, je neprocjenjiv. Sve to nas je motiviralo da ovoga ljeta započnemo i organiziramo trodnevni Multikulturalni kamp. Tih dana zajedno s animatorima Subotičkog oratorija uživali su učenici koji pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskom kao i izborni predmet u Monoštoru, Beregu i Somboru. Djeca u manjim sredinama svakako više cijene naš dolazak, sve im je novo i zanimljivo. Nadam se da će ovakvih i sličnih projekata biti i više, gdje ćemo obići i ostale učenike i mjesta.

► Aktivni ste i u drugim segmetnima zajednice, poput spomenutog Subotičkog oratorija, župne zajednice. Jesu li djeca ta koja Vas motiviraju za toliku angažiranost?

Još kao dijete željela sam biti uključena u gotovo sve aktivnosti u školi, izvannastavne aktivnosti, folklor, glumu, volontiranje na kampovima do doprinosa u našoj crkvi. Od tada do danas trudim se koliko god mogu doprinijeti te zadržati žar, volju i želju, a svakako su mi glavni pokretači i motivacija upravo djeca. Oratorij je jedna svijetla točka koja je postala dio mene i mog života prije pet godina. Od samog početka sam uključena, a izuzetno sam ponosna kada vidim koliko djeca vole oratorij i koliko se raduju svakom organiziranom danu i programu. Osim djece, zbog kojih sve i činimo, osjetim mir i sigurnost da će naša priča trajati gledajući mlade koji nastavljaju djelovati i koračati tim stopama.

Hrvatski željeznički muzej

Spomenik tehničke baštine

Na željezničkim kolodvorima diljem Hrvatske izloženo je 15 parnih lokomotiva iz HŽM-ova fundusa. Lokomotive su na kolodvorima postavljene sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća, u vrijeme kada je parna vuča u Hrvatskoj konačno povučena iz prometa. Od tada one su vrijedni spomenici tehničke baštine

Hrvatski željeznički muzej specijalizirani je tehnički muzej državnog ranga sa sjedištem u Zagrebu. Njegova djelatnost ostvaruje se prikupljanjem, čuvanjem, zaštitom, stručnom obradom i odgovarajućom prezentacijom željezničkih vozila, strojeva, uređaja, arhivskog gradiva i drugih povijesno obilježenih predmeta vezanih uz nastanak i razvoj željezničkog sustava u Hrvatskoj od 1860. do današnjih dana.

Muzej je 1991. osnovalo ondašnje Hrvatsko željezničko poduzeće, koje je početkom 1992. preimenovano u Hrvatske željeznice. Hrvatski željeznički muzej danas je jedna od organizacijskih jedinica u sastavu HŽ Infrastrukture d.o.o., a od prvoga dana HŽM se nalazi na privremenoj lokaciji u južnom dijelu Tvornice željezničkih vozila *Gredelj* d.o.o. Prilikom osnivanja određeno je da HŽM svoj pravi prostor nađe u radioničkom kompleksu TŽV-a *Gredelj* nakon što se iz proizvodnje premjesti na novu lokaciju.

Na željezničkim kolodvorima diljem Hrvatske izloženo je 15 parnih lokomotiva iz HŽM-ova fundusa. Lokomotive su na kolodvorima postavljene sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća, u vrijeme kada je parna vuča u Hrvatskoj konačno povučena iz prometa. Od tada one su vrijedni spomenici tehničke baštine.

Estetika stroja i brzine

Početkom devedesetih godina prošloga stoljeća skupina zagovornika osnivanja željezničkog muzeja u javnosti je istupila kao inicijativni odbor za osnivanje željezničkog muzeja u Zagrebu. Članovi odbora bili su prof. dr. **Antun Bauer**, **Emil Bohutinsky**, akademski kipar doc. dr. sc. **Mladen Bošnjak**, **Čedomil Čavlina**, dipl. ing. **Franjo Fajst**, inspektor HŽP-a u mirovini i **Ivica Paić**, dipl. ing.

U tekstu kojim objašnjavaju razloge osnivanja i potrebu postojanja željezničkog muzeja članovi inicijativnog odbora između ostaloga navode: »Jedan od stvarnih razloga za osnivanje Željezničkog muzeja je specifična ljepota i estetski doživljaj koji željeznica nosi sa sobom i u sebi. Estetika stroja i brzina, ljepota tehničkog dizajna, funkcionalnost i pragmatika tehnologije oslanjaju se na čovjekovu potrebu za svrhovitim, ali i na potrebu za romantikom, za sanjarenjem, za maštanjem. Osobito je razdoblje parnih lokomotiva, evocirano filmom ili literaturom, puno ushićenosti putovanjem. Danas su putovanja nešto drugačija i ne vezuju na sebe tolika uzbuđenja, očekivanja i osjećaja avanture i daljina«.

Željeznička vozila

Prva željeznička pruga u Hrvatskoj je izgrađena 1860. godine, a ovaj muzej prati razvoj željezničkog sustava u Hrvatskoj. Godine 2003., uređen je u dijelu TŽV-a *Gredelj* privremeni izložbeni postav na otvorenome s dvadeset željezničkih vozila, među kojima su parne, električne i dizelske lokomotive, vagoni, snježni plug za lokomotive i dr. Prošireni dio tog postava čini i 15 parnih lokomotiva koje su izložene kao spomenici tehničke baštine na hrvatskim željezničkim kolodvorima.

Osim željezničkih tehničkih vozila, muzejski fundus obuhvaća strojeve i alate za odr-

Zbirka razglednica

Interesantno je da ovaj muzej sadrži i zbirku razglednica s prikazom željezničkih kolodvora, mostova i razglednice s prikazom vlakova. Zbirka sadrži razglednice iz razdoblja između 1899. i 2.000. godine. Vrijedna je i zbog toga što mnogi od željezničkih objekata prikazanih na razglednicama više ne postoje, pa su razglednice važan element za rekonstruiranje izvornih željezničkih interijera i eksterijera. Također je interesantna i zbirka voznih redova, koja svjedoči o razvoju željezničkog sustava i opsega prometa u pojedinim razdobljima i državnim ustrojima. Vozni redovi pokrivaju razdoblje između 1881. i 2019. godine.

žavanje željezničkih vozila i opreme, te za gradnju i održavanje željezničkih pruga, kao i tehničku dokumentaciju, željezničke karte i željezničarske službene odore.

Budući da još uvijek djeluje na privremenom prostoru, HŽM nema stalnoga izložbenog postava. Dio svoje građe izložio je na vanjskom prostoru tehničkog parka gdje posjetitelji mogu vidjeti 20 željezničkih vozila, dok je sljedećih 15 parnih lokomotiva izloženo na željezničkim kolodvorima diljem Hrvatske, kompozicija muzejskoga vlaka izložena je u Kulturnom centru *Mate Lovraka* u Velikom Grđevcu, a kompozicija oklopnog vlaka iz Domovinskog rata smještena je na kolodvoru Split Predgrađe.

Broj muzejskih vozila nije konačan jer se fundus vozila povećava izlaskom pojedinih serija vozila iz prometa. Do

sada su konzervirane i djelomično obnovljene 24 muzejske lokomotive i dva teretna vagona. Restauriran je i poštanski vagon iz 1965. čiji je dio opremljen za multimedijalne prezentacije, kao i dio druge muzejske građe.

Prikupljena građa i zbirke

Prikupljenu građu Hrvatski željeznički muzej razvrstao je u Zbirku željezničkih vozila i dijelova, Zbirku maketa, Zbirku odora, uredske opreme i pribora, Zbirku strojeva, aparata, alata i opreme, Zbirku signalnih, svjetlosnih i telekomunikacijskih uređaja, Zbirku izgradnje i održavanja pruga, Zbirku voznih redova, Zbirku razglednica, Zbirku tehničke dokumentacije, Zbirku osobne i službene dokumentacije i Vinkovačku željezničku zbirku. U fazi središavanja i opisivanja jesu Zbirka fotografija i Zbirka propisa, povijesnih osvrta i drugih napisa o željeznici. U Registar kulturne baštine Hrvatske upisane su Zbirka željezničkih vozila i dijelova, Zbirka maketa, Zbirka strojeva, aparata, alata i opreme, Zbirka voznih redova, Zbirka razglednica, Zbirka signalnih, svjetlosnih i telekomunikacijskih uređaja i Zbirka osobne i službene dokumentacije. Kao arhivsko gradivo zaštićena je Zbirka tehničke dokumentacije.

Pokrenut je i projekt HŽM – digitalizirana građa na internetu u Hrvatskom željezničkom muzeju, a uz suradnju HŽ Informatike, koji je prvenstveno namijenjen istraživačima željezničke povijesti kojima se na ovaj način slikovni izvori pojavljuju u vlastitim domovima.

Zvonko Sarić

Čudni snovi

N eke noći susreo sam se s Fantasom, sinom starogrčkog boga Hipnosa. U mladalačkim danima, nakon čitanja *Ilijade* i *Odiseje*, bio sam oduševljen grčkim mitovima. Nemojte odmah pomisliti da se hvališem, kao desetogodišnjak čitao sam za omladinu »prerađenu« prilagođenu skraćenu verziju. Kasnije sam kupio oba djela prevedena na mađarski jezik, naravno original je pisan u stihovima, tako da moram priznati: tu i tamo sam nešto i pročitao, ali nikad potpuno cijelo najpoznatije **Homerovo** djelo. Ali bio sam se zainteresirao za grčku i rimsku mitologiju, jer to je upravo osnov naše opće kulture. Sjetio sam se i boga sna Hipnosa, zahvaljujući suvremenom informacijskom sustavu potražio sam odgovarajuće podatke relativno brzo, nisam morao kopati po raznim knjigama. Eto, kratko ću vam saopćiti rezultate mog istraživanja. Kraljica noći imala je sinove blizance Hipnosa, koji je stvarao slike u snu, zato je postao bog sna, a brat mu je Tanatos; bog smrti (koji ne stvara nikakve slike u vječnom snu). Hipnos je imao tri sina: Morfeusa koji formira snove, Fobetora (drugo ime Ikelos) koji formira noćne more i snove sa životinjama i o prirodi i trećeg Fantasa koji je tvorac čudnih, fantastičnih snova. Hipnosa su obično predstavljali kao mladića koji je imao krila (bolje rečeno krilca) na glavi, a brat mu Tanatos krila na ramenima. Hipnos je bio moćniji i od samih bogova, pa je tako, u *Ilijadi*, uspavao dva puta glavnog boga Zeusa, na molbu njegove žene Here kako bi ona mogla izvršiti dva djela da pomogne Grcima u borbi protiv Troje (što joj je Zeus zabranio). Vidite što se sve možete naučiti iz mitologije. Primjerice, ako ste nečija žena a muž vam nešto zabranjuje, možete ga uspavati recimo čajem od maka (mak je također simbol Hipnosa) ili dobrom rakijom. A kada on zaspe, možete raditi što vam volja. Naravno, zato postoji mitologija i snovi da rješava(ju) one probleme koje ljudi često ne mogu u javi (npr. srednjovjekovni mitovi). Stari Grci svoje su bogove prikazivali i s manama koje su i sami posjedovali. Tek kasnije su došli u »modu« bogovi (skoro) bez mane, poput nekih predsjednika država u predizbornoj kampanji.

Mit o »tram-trenu«

Kako sam kazao na početku, zahvaljujući Hipnosovom sinu Fantasu doživio sam mnoštvo čudnih snova, koje ću rado podijeliti s vama (da ih protumačimo). Društvo i ja sjeli smo u popularni subotički »tram-tren« (skraćenica od engleske riječi za tramvaj-vlak) koji vozi do Segedina, ali mi smo sišli s njega na Paliću da bismo se ugrijali u toplim kupkama poznatog »Wernes & Spa centra«. Vani je bila baš »zdravo zima«, kako bi kazali naši stariji sugrađani, a mi sjedimo u kupaćim kostimima, podno grijanje nas ugodno grije i pijuckamo svoje piće, naravno tko što voli. Ako

Glava kipa Hipnosa

nestane, ljubazno osoblje nam brzo donosi novu narudžbu, nikom ne smeta što su jako slični Kinezima, a i izgovor im je malo čudan. Ali, koga briga danas za izgovor. Možemo naručiti i mobitelom, naravno ako imamo odgovarajuću aplikaciju. Skoro nitko ništa ne govori, svi su udubljeni u svoje »pametne telefone«, tek netko kaže: »pogledaj ovo« i pokaže ostalima sliku objavljenu na mobitelu. Ili: »jeste li čitali ovo?« i opet pokazuje svoj mali pametni aparat. Naravno, svi vade naočale, osim onih koji imaju kontaktna sočiva, jer koristeći mobitele već od malih nogu imaju probleme s kratkovidošću. Pročitamo vijest da je večeras u 20 sati svečano otvaranje obnovljene, rekonstruirane i dograđene zgrade Narodnog pozorišta-Kazališta-Népszínháza-Teatra. Zgradu će otvoriti višestruki predsjednik države, »što mu je velika čast«, kako je rekao na konferenciji za novinare. Netko je povikao »onda idemo večeras u kazalište!«. Netko je pomrmľao »nemoj mi tu citirati Milovana, kazalište kao umjetnost više ne postoji, to je multimedijalni događaj koji me baš ne interesira, možda ću pogledati odgođenu snimku na kompu, ja ne idem«. Rekao je odlučno i krenuo u svlačionicu da se toplo obuče, jer napolju je bila čiča zima, kakvu već odavno ne pamtim.

U novo-starom kazalištu

Nekoliko nas, ljubitelja »tradicionalne teatarske umjetnosti«, odlučili smo ipak ići. Kad smo sišli s »tram-trena«, sjeli smo u jedan mali taxi na bešćujni električni pogon i ubrzo smo stigli do ulaza. Naime, zbog svečanosti i nemanja dovoljno parkig prostora bilo je dozvoljeno koristiti pješački Korzo. Zgrada koja je izvana bila supermoderna, iznutra je bila kao i ranije, osim naravno gledališta, koje je bio pokretljive konstrukcije, tako da se tijekom »showa« mijenjala pozornica ali i gledalište. Čak smo u jednom trenutku sjedili na pozornci, a događaji su se odvijali na prostoru gledališta. Taman je trebao početi svečani govor, a ja sam se probudio u hladnoj sobi. Brrr.

Tridesete se bliže

Bila su dovoljna dvojica gadova – jer gad je svaki muškarac koji nasrne na ženu ili na slabijeg od sebe – pa da se početkom mjeseca u glavama nezanimarivog dijela Subotičana aktivira iskra neskrivene mržnje i rasplamsa u otvorene prijetnje prema cjelokupnoj populaciji migranata koji se nalaze u našem gradu, a bogami i u cijeloj zemlji. Dvojica gadova su, kako je to poznato ovdašnjoj javnosti, upali u ljekarnu *Cvejić* kod autobusnog kolodvora i nakon što im djelatnica nije htjela izdati lijek za koji nisu imali recept napali su je, vezali i zaključali. Samo nekoliko dana kasnije dvojica gadova su uhićeni u Malom Zvorniku i – uz navođenje da su i tamo počinili četiri teške krađe i razbojništva – u javnosti identificirani kao državljani Alžira pod inicijalima **A. C.** (1997.) i **A. K.** (1998.).

Ovaj događaj, međutim, bio je dovoljan da se poza-mašni album javne netrpeljivosti obogati novim detaljima. Na sreću onih čiji je životni moto »da sam vlast samo jedan dan« postoji portal *Subotica.com*, poznat po vrlo fleksibilnom odnosu spram pojma tolerancija i nerijetko nefiltriranom kada je riječ o govoru mržnje. *Subotica.com* – zna to svaki njihov virtualni junak, skriven iza svoga *nicknamea* – tako je već odavno postao lokalni Hyde Park, gdje se nekontrolirano istresa mentalno smeće, napose kada je riječ o »drugačijim« i objektivno slabijim kategorijama ljudi. Razvrstavajući to misaono smeće – baš kao na pravom otpadu – naići ćemo na kategorije me(n)talne ugroženosti (»mi« u odnosu na »njih«), papirnate optužbe na račun države (ništa ne čini da »nas« zaštiti od »njih«) ili pak taksista (vozažu ih tamo-vamo i masno zarađuju), plastičnih prijedloga što bi trebalo učiniti (vratiti ih otkuda su došli ili pak uzeti pravdu u svoje ruke) i još mnogo toga drugoga u čemu ima i prvoga i drugoga i trećega i četvrtoga... I baš poput pravoga otpada, i u tom se Hyde Parku može naići i na zrnca zdravog razuma (pogledati kome-

tar čitatelja **X** »Migranti ili kriminalci?«), ali i na one koji u sebi sadržavaju esenciju ispražnjenih frustracija.

»Pa zar nema kamera?«, zapitat će jedna čitateljica kojoj se svrab iz mozga prelio na prste. »Džaba kamera, pa migrant nema LK!!«, odmah će joj odgovoriti drugi, upućeniji u te stvari.

Da, migranti nemaju »LK« (ličnu kartu), ali na temelju napisanih mišljenja o njima oni nemaju ni svoj LK i po tome su u očima dijela ovdašnje javnosti svedeni na razinu pasa luralica (»nesmetano šetaju gradom«!) od kojih je pristojan svijet svakodnevno u strahu i od kojih se mora sklanjati u svakoj prilici. Da su, pak, istu gadost počinili »naši« gadovi – a čine ih svakodnevno i to s mnogo težim posljedicama – ovakva reakcija javnosti provjereno bi izostala, jer je ni do sada nije bilo. S izuzetkom »cigana« i »šiptara«, javni gnjev ne bi se razlio na cijelu populaciju Srba, Mađara, Hrvata i ostalih naroda koji žive u Subotici. Ali, kada je riječ o migrantima, dovoljno je već i samo njihovo prisustvo, dovoljno je da »šetaju«, ma i samo da vidimo nekog »oboženog«, pa da se u mozgu alarmira centar za strah.

Ovakvo stanje dijela kolektivne svijesti, čija je javna prezentacija održana na prosvjednom skupu protiv migranata u središtu Subotice 29. veljače prošle godine, budi zebnju na pomisao kako nam se bliži budućnost koja je već viđena u prošlosti. Bliže nam se, naime, tridesete. I to one koje podsjećaju na vrijeme kada je u dijelu Europe jedna grupa ljudi osvjetljavala noć paljenjem knjiga, vjerskih objekata i kuća druge grupe ljudi. Tridesete, kada je jedna grupa ljudi odlučila drugoj grupi oduzeti državljanstvo (samim tim i »LK«), građanska prava (uključujući i stupanje u brak »miješanjem« krvnih zrnaca), a na koncu i imovinu i mnogo, mnogo života. Takvu atmosferu – svojim zapaljivim rječnikom – u kojoj se o migrantima govori kao o bezličnoj a opasnoj masi već odavno užarenom drži mađarski primjer **Viktor Orbán**, a njegove riječi nailaze na odobravanje i potporu desničara svih fela i s ove strane granice. Da paradoks bude veći, sve se to čini pod krinkom »obrane kršćanskih vrijednosti« – religije čiji je jedan od temeljnih postulata ljubav. Čak i prema neprijatelju.

Usput, još jedan paradoks: jedna osoba (**A. V.**, 1970.) je prije nekoliko dana jednoj grupi ljudi obećala, a zatim to obećanja i ispunila, da će u slučaju da u određenom vremenu bude bolja od druge grupe ljudi dobiti milijun eura. Osoba koja je to obećala učinila je to javno (prenijeli su svi mediji) i bez konzultacija s bilo kojim državnim tijelom (recimo, Skupštinom ili Vladom). Novac nije njen nego državni, odnosno građana Srbije. Javnost, međutim, nije zgrožena zbog ovog čina. Dapače, veliki dio to odobrava.

Z. R.

Zašto u Tavankutu kasne poštanske pošiljke?

Selo u kome poštari ne zvuče

Oko šest tisuća stanovnika Tavankuta i okolice poštanske pošiljke dobiva sa zakašnjenjem, te tako Tavankučani ne mogu ispoštovati zakonske rokove glede plaćanja računa, pa ne svojom krivicom plaćaju kamate. Problem je nastao jer jednom poštaru nije produljen ugovor, pa je sav posao pao na jednog radnika Pošte

Je li oko šest tisuća stanovnika na jednom području dovoljno kako bi se osigurala stalna isporuka pošte? Dobro je, zapravo, priču započeti pitanjem, jer je ono njezina bit. Naime, mještani Tavankuta, mjesta na sjeveru Bačke, u posljednjih godinu dana imaju ozbiljnih problema s isporukom preporučenih dokumenata, računa i drugih pošiljki. Situacija je postala još gora kada jednom od poštara nije produljen ugovor, a onda je i drugi poštari, koji je trenutno na bolovanju, najavio dati otkaz.

Nedostaju ljudi i prijevoz

Sve poslove Pošte za područje od 60 četvornih kilometara i oko šest tisuća stanovnika Tavankuta, ali i okolnih naselja obavlja ured s jednom uposlenom osobom. Razlog je to što se računi za struju i komunalne usluge ne isporučuju na vrijeme, pa se Tavankučanima računaju kamate zbog kašnjenja uplate. Kasni i isporuka službenih dokumenata koji su vezani za određene zakonske rokove.

»Ne mogu shvatiti kako nemamo poštara. Pitala sam prošli put hoće li mi stići preporučeno pismo od odvjet-

nika u Malu Bosnu, jer znam za problem s poštarom. Odgovorili su mi kako to nije naš problem. Pa, kako nije? Naš je problem ako ne dobijemo dokumente. Onaj koji nam je do sada isporučivao poštu ima veliko područje za pokriti i ne može to bez vozila. Računi su posebna priča. Ne stižu na vrijeme. Trebamo ići u Poštu podići ih, a pred uredom Pošte u Tavankutu je dugačak red. I kažu nam da se informiramo o računima putem interneta. Pa ne mogu ja svu svoju mirovinu dati na IT opremu, a i ne znam s tim«, kaže **Gabrijela Skenderović**.

»Za ovaj broj ljudi koji žive na našem području potrebno je dva poštara s prijevozom. Osobito ako ljudi imaju kredite ili što slično«, dodaje **Goran Boroš**.

»Problem je to što nema poštara. Kasne nam računi, a naplata ne čeka«, kaže **Eržika Vajhand**.

Zatezne kamate na račune

Član Savjeta Mjesne zajednice Tavankut i predsjednik Mjesne organizacije DSHV-a **Tomislav Vojnić Mijatov** ističe kako taj problem traje već cijelu godinu i ovih je

dana kulminirao najavom da će i drugi poštara, koji je na bolovanju, dati otkaz.

»Na rubne dijelove Tavankuta, Čikeriju, Gornji Tavankut, Kaponju, ali i Malu Bosnu sa svim salašarskim naseljenicima, kasne računi za struju, telefon, porez i druga službena pošta. Tako se ne ostvaruju popusti na redovito plaćanje, a može nastati i dug zbog kamate. Dosadašnji poštari su bili doista dobro upoznati s područjem koje su pokrivali, što je važno u jednom tako prostorno širokom području kao što je Tavankut. Zamjenski poštari koji povremeno dolaze uglavnom imaju problema s prepoznavanjem lokaliteta i pojedinih adresa, ne snalaze se, drugima riječima«, kaže Vojnić Mijatov.

Prema njegovoj procjeni, troškovi za zaposlene ne bi trebali biti problem.

»Šalter Pošte u Tavankutu prima dovoljno sredstava, jer je to jedino mjesto gdje se obavlja lokalni platni promet. Svaki žig na računu je 50 dinara, a kod većih iznosa ide jedan posto. Sigurni smo da se ostvaruje dovoljan prihod da se može podmiriti dva poštara«, kaže Vojnić Mijatov i naglašava kako je nedopustivo da se u XXI. stoljeću takoreći ostane bez pošte.

»Gledali smo nedavno kako je v. d. direktora Pošte **Zoran Đorđević** prilikom otvaranja jednog njihovog objekta u blizini Kikinde izjavio da su potrebne pošte u selima

koje će biti u službi građana. Kako onda nas oko šest tisuća na ovome području može ostati bez ijednog poštara? Primjećujem da u okolnim naseljima koja su manja po broju stanovnika i po teritoriju, imaju i ured Pošte i terenskog poštara. Očekujemo da i u Tavankutu bude tako«, kaže Vojnić Mijatov.

Pozvao bi on i resornog ministra **Krkobabića**, koji se zalaže za boljitak na selu, da dođe te skupa porazgovaraju o ostvarivanju osnovnih egzistencijalnih prava na ruralnim područjima.

Mještani su stoga uputili poziv i apel da čelnici Pošte poduzmu neophodne korake. U jednom trenutku činilo se da će situacija biti riješena jer je, kako smo neslužbeno doznali, u planu rješavanje ovoga problema produljenjem ugovora jednom poštaru, čime bi drugi odustao od otkaza.

No, prije zaključena ovog teksta iz Tavankuta smo dobili sasvim drugačije informacije. U Savjetu Mjesne zajednice rečeno nam je da je selo ostalo bez ijednog poštara, jer je poštara koji je najavljivao svoj odlazak i dao otkaz. Mještani sada sve svoje poštanske pošiljke mogu preuzeti samo u uredu Pošte. I tako će biti dok se ne uposli novi poštara. Kako kažu u Savjetu MZ, problem je što nitko neće prihvatiti taj posao.

Siniša Jurić

Divanim šokački

Šokačka ikavica živi i u *pismi*

Tradicionalna književno-jezična manifestacija *Divanim šokački* održana je 13. studenoga u maloj dvorani Doma kulture u Monoštoru, a ovoga puta manifestaciju su tematski odredile Ženska pjevačka skupina *Kraljice Bodroga*. Tijekom večeri predstavljen je katalog fotografija koji nosi naziv »Tradicija u zrcalu *Kraljica*«, u kom fotografije prikazuju svaku kraljicu ponaosob u nošnji, u različitim situacijama i mjestima. Večer je bila prošarana pjesmama iz repertoara *Kraljica*, a čuli su se i recitali, monolozi i dijalozi *Kraljica* i dječje skupine KUDH-a *Bodrog*.

Manifestaciju je osmislila i vodila voditeljica ŽPS *Kraljice Bodroga* **Anita Đipanov-Marijanović**, a izlagala je i voditeljica dječje skupine **Sonja Pejaki-Periškić**, te gošća, fotografkinja **Milica Tepavac**. Vraćajući se na ono životno, svakodnevno i opipljivo čuvanje šokačkog *divana*-jezika u Monoštoru, te i šire potrebno je prikazati današnji životni put šokačkog *divana* od rođenja jednog Šokca pa do starosti. Šokački se uveliko govori dok su djeca izvan sustava vrtića, ulaskom u sustav djece se upoznaju s književnim jezikom te dolazi do prvog udara na šokački *divan*, jer se djeca prvi puta susreću s novim jezikom, te ih i roditelji potiču govoriti književni jezik, na štetu šokačkog. Sljedeći udar je ulazak u sustav osnovnog obrazovanja gdje se nastava u većini odvija na književnom (srpskom jeziku), u nauk ulaze strani jezici, a šokački *divan* je skrajnut na margine. No, ovdje su djeca još u »svojoj« sredini te se šokački *divan* još kako-tako održava. Sljedeći korak je srednja škola, pa kasnije i studij gdje je šokački *divan*-ikavica zbog svoje zvučnosti, arhaičnosti, akcenta i rječnika u najvećem slučaju doživljen s podsmijehom. U cijeloj ovoj priči obitelj i njena odgojiteljska snaga te bliža okolica jedino čuva šokački *divan*, jasno uz neupitne napore za očuvanje šokačkog *divana*-jezika KUDH-a *Bodrog*.

Može se reći kako se prije više govorilo – *divanilo* na monoštorskoj ikavici, kako kažu Monoštorci po šokački. Neupitno je da je to i iz razloga što starije generacije još bez respekta koriste šokački *divan*, no neupitno je da se novije generacije sve češće distanciraju od *divana*. KUDH *Bodrog* kontinuirano vrši, osim ostalih šokačkih identitetskih odrednica, popu-

rizaciju šokačkog *divana* – monoštorske ikavice, što potvrđuje i ova manifestacija, koja nije jedina.

Što je najteže ili najlakše kada je u pitanju čuvanje i njegovanje, u slučaju monoštorskih identitetskih odrednica, teško je reći. U ovoj manifestaciji riječ je o jeziku, šokačkom *divanu*, neknjiževnom narječju hrvatskog jezika no jednom od bitnih znakova prepoznavanja Šokaca Hrvata kako između sebe u Šokadiji (od mjesta do mjesta pa i od regije do regije) tako od ostalog hrvatskog puka.

Manifestaciju su kao i svake godine financijski pomogli Grad Sombor, Hrvatsko nacionalno vijeće i Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Ž. Š.

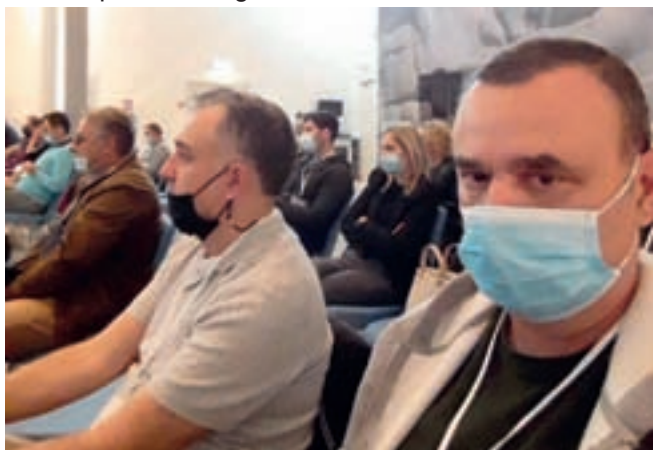

VI. kongres hrvatskih arhivista

Inkluzivnost kao uvjet

U organizaciji Hrvatskog arhivističkog društva i sudjelovanje domaćina, Državnog arhiva u Splitu, VI. kongres hrvatskih arhivista održan je koncem listopada 2021. u Splitu. Sudjelovali su arhivisti iz zemlje i inozemstva koji su se tijekom kongresnih dana bavili temom »Na pragu 3. desetljeća 21. stoljeća – inkluzivnost kao uvjet« uz poseban diskurs prema sljedećim tematskim cjelinama: inkluzivnost stručnjaka različitih područja u svakodnevnoj praksi, inkluzivnost različitih metodologija u formiranju dobrih praksi, inkluzivnost znanstvenoga aspekta struke, inkluzivnost svih društvenih grupa prilikom formiranja ciljne publike/pratelja i inkluzivnost u načinima financiranja. Povijesni arhiv Subotica na ovom značajnom stručnom skupu predstavljali su ravnatelj i arhivski savjetnik **Stevan Mačković** i arhivski pomoćnik **Dejan Mrkić**.

»Temeljem dugogodišnje suradnje, predsjednica Hrvatskog arhivističkog društva **Silvija Babić** nam je uputila poziv za sudjelovanje na VI. kongresu hrvatskih arhivista i mi smo ga sa zadovoljstvom prihvatili«, pojašnjava nam na početku razgovora Stevan Mačković.

»Ovaj značajni stručni skup bio je izuzetno masovan, jer su osim kolega iz brojnih hrvatskih arhiva u radu kongresa sudjelovali i arhivari koje rade u registraturama brojnih javnih institucija Splitsko-dalmatinske županije, što je konačnu brojku sudionika dovelo do 165 aktivnih sudionika«, kaže ravnatelj subotičkog arhiva.

Odnos javne uprave i arhiva

Gore navedene tematske cjeline kao glavne smjernice u radu kongresa otvorile su prostor za brojne kolegijalne rasprave i razmatranja na planu odnosa javne uprave i arhiva.

»Arhivi moraju i trebaju voditi računa o onome što nastaje radom javne uprave, bilo da je u pitanju lokalna samouprava, školstvo, zdravstvo, sudstvo, kao i ostale

grane praktičnog upravnog djelovanja. Sukladno tome i navedene tematske cjeline su potencirale raspravu na temu djelotvorne inkluzivnosti u nekoliko izuzetno važnih aspekata, ponajprije svakodnevne radne prakse, same struke i konačnih recipijenata«, kaže Mačković.

Pohrana

Najveći problem arhivističke struke je oduvijek bila kvaliteta i sigurna pohrana arhivske građe. Naš sugovornik kaže kako Splitsko-dalmatinska županija ima odlično rješenje:

»Napravljena je jedna moderna tzv. Pismohrana, moderan objekt od preko 3.000 četvornih metara u kome se po najsuvremenijim metodama i stručnim principima rada pohranjuje i čuva arhivska građa i dokumentarni materijal. Tako nešto bi i nama izuzetno dobro došlo, jer naš prostor za pohranu građe je za trećinu manji, a dodatni prostor bi omogućio skladištenje materijala koji će u budućnosti doći u arhiv«, kaže naš sugovornik.

Kongresni dani

Osim stručnog dijela službenog programa VI. Kongresa hrvatskih arhivista, za sve sudionike je organiziran i bogat dodatni dio slobodnih aktivnosti poput razgledanja Grada Splita, posjeta splitskom Državnom arhivu, Gradu Klisu, *Stella Croatici*, sinjskom Alkarskom muzeju i Franjevačkom samostanu.

»Tijekom svih proteklih godina, koliko sam kao ravnatelj na čelu Povijesnog arhiva Subotica, imao sam priliku upoznati brojne kolege iz gotovo svih dijelova Hrvatske, ali i iz inozemstva, pa je sudjelovanje na Kongresu bilo lijepa prilika za osvježavanje brojnih kontakata. U radnom dijelu smo maksimalno sudjelovali, ali isto tako smo kolega Dejan Mrkić i ja koristili mogućnost zanimljivih fakultativnih slobodnih aktivnosti koje su upriličene od organizatora«, navodi Mačković.

D. P.

Darko Kusturin, golubar iz Monoštora

Pogled u visine

Darko Kusturin po zanimanju je elektrotehničar, no egzistenciju svoje obitelji: supruge **Danijele**, kćeri **Eve** i **Ane** te sina **Marka**, nalazi, kao i mnogi, van svoje struke. Uposljen je, ili preciznije suvlasnik je poduzeća SID WWOD, koje se bavi proizvodnjom drvene ambalaže. Iako kaže da ima malo slobodnog vremena, nađe ga za svoj hobi a to je golubarenje. Može se reći kako mu je to ljubav od djetinjstva za koju su razumijevanje imali roditelji, a kasnije i supruga. Danas posjeduje jato od 120 pertlija, odnosno stručno rečeno budimpeštanskih visokoletača.

Pet sati u nebu

U Monoštoru se oduvijek golubarilo, a Darkov početak bio je gajenje raznih vrsta golubova koji su se mogli naći: poštara, pertli, topoljan, gibicer, ali je on na kraju odabrao golubove rase pertli. Na pitanje zašto pertli, a ne poštara kao možda najpoznatiji golub, on s očiglednim žarom objašnjava:

»Pertli je posve drukčiji golub od poštare, on je golub nebeskih visina i golub izdržljivosti. Svoje kvalitete iskazuje visinom i dužinom leta. Tako se i ocjenjuje. U ocjenjivanju postoje dvije kategorije kada je visina u pitanju – propisana visina leta, odnosno visina kad se golim okom ne vidi rad krila goluba i viša kategorija, a to je

»Pertli je posve drukčiji golub od poštare, on je golub nebeskih visina i golub izdržljivosti. Svoje kvalitete iskazuje visinom i dužinom leta«, kaže Kusturin

nevidljivost kada golim okom više ne vidite goluba/jato. Što se tiče dužine leta, i tu imamo dvije kategorije. Jedna je standardan let što je pet sati minimalno, a druga je pet sati leta u nevidljivosti.

Da bi let na natjecanjima bio izbodovan, potrebno je da jato od 24 goluba poleti, a da se na krov vrati minimum 14 golubova iz jata. Njegov osobni rekord je 6 sati i 23 minute propisane visine leta i 2 sata i 48 minuta leta u nevidljivosti, za što, kaže, da je izvanredan rezultat.

Vrhunski let

Ističe da pertli svoju kvalitetu pokazuje tek kad poleti te da se naizgled sa sigurnošću ne može ocjenjivati. Ima ih kao podvrsta raznih: rodasti, vjenčasti, pantoš, čarapasti... pa i čisto bijelih. Ne može reći kako je razlog to što je odabrao uzgoj pertlija zato što se sve s njim i oko njega

Svakodnevna briga

»Odgaj pertlija nije skup, no procjena ovisi o financijskim mogućnostima vlasnika, brojnosti jata. Dnevno se uz golubove mora provesti najmanje dva sata, a to vrijeme iskoristi se za hranjenje, čišćenje, pregled. No, tih dva sata zna se i produljiti, jer kada je jato letački aktivno pušta se svaki drugi dan, kako bi se diglo u visine. Za letenje su spremni poslije 40 dana. Prije toga idu, ja bih to nazvao, pojedinačne pripreme, odnosno puštanje na krov«, kaže Darko koji se golubovima posvećuje poslije redovitog posla. Žao mu je samo što djeca nisu zainteresirana za golubarstvo.

radi iz vlastitog dvorišta, ali mu to danas sigurno puno pomaže jer kad pusti jato da poleti, on ih prati pogledom do nevidljivosti i čeka da slete na krov.

»Odgajivač pertlija mora biti spreman i na gubitke. Tijekom godine u jatu se izleže i do dvjesto golubova no tijekom letačke sezone izgubi ih se i stotinu. U velikim visinama izgubi se ponekad i cijelo jato, ptice grabljivice ponekad znaju rastjerati jato koje se kasnije više ne skupi te se tako raštrkano izgubi. U cijelom letu bitno je da pertli ne izgubi vizualni kontakt s kućom s koje je poletio. Pertli u letu postiže vrhunsku kvalitetu četiri do pet godina, a može doživjeti i do 15 godina. U usporedbi s golubom poštaram kod kojeg se ocjenjuje brzina vraćanja kući s različitih udalje-

nosti, jasno je da su ovo sasvim dva različita goluba što se tiče natjecateljskih karakteristika«, kaže Darko.

Kroz smijeh nastavlja priču kako je čak bio i prekinuo s golubarenjem.

»Možda zbog zauzetosti na poslu i manje brige za golubove doživio sam da mi u golubarnik prodre kuna te mi poguši cijelo jato. Razočarao sam se tada i prekinuo s golubarenjem«, kaže Darko.

To što je ipak i dalje ostao golubar krivac je supruga Danijela, koja mu je jednog prigodom poklonila dva para golubova.

»Što mi je drugo preostalo nego nastaviti s golubarenjem«, kroz smijeh kaže Darko.

U povijesti monoštorskog golubarstva on je prvi koji se natječe s ovom vrstom golubova i ostvario je vrhunske rezultate. Najznačajniji uspjesi su 1. mjesto na Prvenstvu Srbije za 2020. godinu i titula šampiona Srbije za 2021. godinu. Osim što se natječe, Darko je i član predsjedništva Vijeća odgajivača golubova budimpeštanskih visokoletača Srbije.

Željko Šeremešić

Naši gospodarstvenici (LXVII.)

Bereška poljoprivredna kuća

»Kupci su uglavnom iz Berega, dolaze i iz susjednog Koluta, ali i iz pograničnih mjesta u Mađarskoj, budući da su cijene s ove strane granice niže«, kaže Marta Gorjanac

Obitelj **Gorjanac** iz Berega uspješno se bavi poljoprivredom, a u taj su posao uključeni svi članovi obitelji. Vezana uz obiteljski posao ostala je i **Marta**, koja je prvo radila kao uposlenica u poljoprivrednoj apoteci koju je zadruga iz Bezdana držala u njihovom prostoru, a zatim je sama otvorila poljoprivrednu apoteku u kojoj je proširila asortiman pa otuda i naziv *Poljoprivredna kuća Bereg*.

Zbog posla i nova diploma

Da se držala svoje prve diplome Marta bi radila sasvim drugi posao, jer prvo je završila Srednju tekstilnu školu u Somboru i iz školske klupe izašla je kao tekstilni tehničar. No, u toj struci nije nikada radila, a nove okolnosti razlog su što je Marta završila još jednu srednju školu.

»Zadruga iz Bezdana je 2007. godine odlučila otvoriti poljoprivrednu apoteku u Beregu. Mi smo na našem gospodarstvu imali prostor koji je njima odgovarao, pa su odabrali tu otvoriti apoteku. Trebao im je i radnik, ali da bih se ja mogla uposliti morala sam biti poljoprivredne struke. Razlog je to što sam izvanredno završila srednju poljoprivrednu školu u Futogu«, priča Marta o promjeni svojeg zanimanja. Nije imala zaposlenje i ovo se učinilo zgodnom prilikom za radno angažiranje, čak i uz dodatno školovanje.

»Nisam ni sanjala da ću nakon tekstilne škole raditi u poljoprivrednoj apoteci. Olakšalo mi je to što sam prije samostalnog rada imala kratku praksu u Bezdanu i po-

slije jednotjedne obuke počela sam raditi samostalno«, priča Marta.

Iskustvo u ovoj branši i mušterije stjecala je godinama, sve dok prije dvije godine zadruga iz Bezdana nije odlučila zatvoriti svoju apoteku u Beregu.

Uz potporu obitelji Marta je prelomila i odlučila nastaviti rad u istom prostoru, ali ne kao uposlenica, što je bila 15 godina, već kao vlasnica.

Raznovrsna roba mamac za kupce

Usprkos iskustvu i tome što su Berežani već imali naviku kupovine u toj apoteci, bio je to hrabar i pomalo riskantan potez, budući da je Bereg malo mjesto i da se ljudi često odlučuju u kupovinu ići u Bezdan ili čak Sombor. Svjesna je toga bila i Marta. Kako bi privukla što više mušterija, maksimalno je proširila ponudu u svojoj trgovini vodeći računa da u njoj bude svega onoga što može zatrebati jednom poljoprivrednom kućanstvu. Tako se na policama njene trgovine nalazi stočna hrana, hrana za kućne ljubimce, alat za vrt, oprema za rad u polju i vrtu, sitan elektrometarijal, čavli, vijci... Da nije pogriješila

kada je uvodila nove proizvode uvjerili smo se i sami, jer je tijekom našeg razgovora u trgovinu ušlo nekoliko mušterija, a kupovali su hranu za tovljenike, hranu za kućne ljubimce, list za ručnu pilu...

»Na samim počecima promet i nije bio najbolji. Onda se dogodilo da je trgovina stočnom hranom jednog proizvođača zatvorena i praktički u Beregu se nije imala gdje kupiti hrana za stoku. Prepoznala sam to kao priliku i svoj prodajni asortiman proširila s tom stočnom hranom. Bila je to dobra procjena, što vidim po svojim dnevnim pazarama«, kaže Marta.

S proljeća, kada krene sjetva, u ponudi su i sjemenska roba i mineralna gnojiva. Ono što ne drži su sredstva za zaštitu, jer po zakonu prodaja tih sredstava moguća je samo u trgovinama u kojima je angažirana fakultetski obrazovana osoba te struke.

»Robu nabavljam iz veleprodaja. Uvjeti plaćanja su različiti, sve ovisi kako se dogovorimo. Negdje traže plaćanje odmah, negdje je to za mjesec dana«, pojašnjava Marta svoje poslovanje.

Uz to što je vlasnica, ona je za sada i jedina uposlenica, a osim toga ugovara nabavu robe i vodi računa o plaćanjima.

»Kupci su uglavnom iz Berega, dolaze i iz susjednog Koluta, ali i iz pograničnih mjesta u Mađarskoj, budući da su cijene s ove strane granice niže«, kaže ova mlada poduzetnica.

Marta djeluje zadovoljno i ne dozvoljava da je pokolebaju ni teškoće kojih ima u svakom poslu pa i njenom. Prednost je to što je samostalna i što napredak njezine trgovine ovisi o njoj i njenoj dobroj procjeni što ima prođu u selu.

Kaže da nikada nije razmišljala o odlasku iz Berega. Ono što joj paše u ovom poslu je i mogućnost da i dalje bude aktivna članica mjesne hrvatske udruge, sudjeluje na nastupima i putuje na gostovanja.

Z. V.

Večer ikavice u Stanišiću

STANIŠIĆ – HKD *Vladimir Nazor* iz Stanišića organizira 12. puta manifestaciju »Ikavica – govor hercegovačkih, dalmatinskih, ličkih, bosanskih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata«. Manifestacija će biti održana sutra (subota, 20. studenoga) u Mađarskom domu u Stanišiću, s početkom u 17 sati.

Kao i prethodnih godina, planiramo je sudjelovanje recitatora, etno grupa, pjevača i tamburaških sastava iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Na manifestaciji će biti pročitane i nagrađene pjesme na ikavici pristigle na natječaj hrvatske udruge iz Stanišića.

Ida Prester u Novom Sadu

NOVI SAD – Hrvatska pjevačica **Ida Prester** i njezin band *Lollobrigida* održat će sutra (subota, 20. studenoga) akustični koncert u petrovaradinskom klubu *Prostor* (Beogradska 11). Plesni ritmovi, pulsirajući basevi, neobični tekstovi i karizmatična front girl Ida Prester odvest će vas na putovanje od disca 80-ih do furioznog punka, navodi se u najavi koncerta. Početak je u 21 sat. Zbog posljednje odluke Vlade o uvođenju covid propusnica, bit će neophodno da prilikom ulaska na događaj pokažete zeleni certifikat.

Predstavljanje knjige Rosa Ivana Sokača

BEOGRAD – Predstavljanje knjige pjesama *Rosa Ivana Sokača* bit će održano u idući petak, 26. studenoga, u Fondaciji *Antun Gustav Matoš* (Studentski trg 10, III. kat) u Beogradu. Sudjeluju: mode-

ratorica **Katica Naglić**, književnik **Zvonko Sarić**, dramaturg **Nenad Prokić** i autor Ivan Sokač. U glazbenom programu sudjeluju **Filip, Iva i Ana Sokač**.

Organizatori su Fondacija *AG Matoš* i NIU *Hrvatska riječ* iz Subotice, koja je i nakladnik spomenute knjige. Početak je u 19 sati.

Dani hrvatske kulture u Somboru

SOMBOR – Udruženje građana *Urbani Šokci* organizira desete po redu Dane hrvatske kulture u Somboru, koji će biti održani u idući petak, 26. studenoga. Manifestacija počinje u 17.30 sati otvorenjem izložbe *Fragmenti* u Gradskom muzeju. Izložbu čine tri teme: *Kitenje i povezivanje Šokica Monoštora*, 150. obljetnica od izlaska *Bunjevačkih i šokačkih novina* te prikaz rada Udruge.

UDRUŽENJE GRAĐANA

Program se nastavlja u 19 sati u velikoj dvorani Gradske kuće u Somboru. U programu sudjeluju: HGU *Festival bunjevačkih pisama* iz Subotice, *Kraljice Bodroga* iz Monoštora, pjevačka skupina HKUD-a *Vladimir Nazor* i folklorna skupina GKUD *Ravangrad* iz Sombora.

Dani hrvatske kulture održavaju se pod pokroviteljstvom Središnjeg ureda za Hrvate izvan Hrvatske, Grada Sombora, Pokrajinskog tajništva za kulturu, informiranje i odnose s vjerskim zajednicama, a uz potporu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i medijsko pokroviteljstvo NIU *Hrvatska riječ*.

NIU Hrvatska riječ: Poziv za slanje rukopisa!

Nakladničko vijeće NIU *Hrvatska riječ* iz Subotice objavilo je javni poziv za neobjavljene rukopise književnih autora iz Srbije koji stvaraju na standardnom hrvatskom jeziku ili dijalektalnim govorima Hrvata. O uvrštenju rukopisa u nakladnički plan *Hrvatske riječi* za iduću, 2022. godinu odlučivat će peteročlano Nakladničko vijeće. Rok za slanje rukopisa je 31. prosinca 2021. godine. Rukopise je potrebno poslati u elektroničkom formatu (MS Word) na e-mail: naklada@hrvatskarijec.rs. Poslani rukopisi se ne vraćaju.

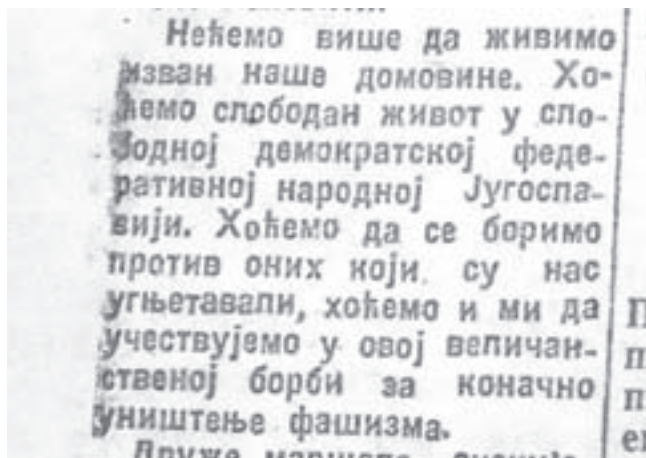
Blaško Rajić: »Bunjevci članovi i dijelovi hrvatskog naroda«

13. studenoga 1914. – *Bácskai Hírlap* piše da je u Apatinu umro **Endre Schmausz** (1840. – 1914.), član Slobodoumne stranke, podžupan Bačke županije i nadžupan Subotice. Napomene radi, Schmausz je u drugoj polovici 1890-ih bio glavna prepreka nastojanjima bunjevačkih rodoljuba oko uvođenja hrvatskog jezika u subotičke škole. Kao posrednik između gradskih i centralnih vlasti u Pešti, Schmausz je 1896. i 1867. u negativnom svjetlu predstavljao bunjevačke prvake **Bozu Šarčevića** i **Paju Kujundžića**. Prvog je u izvješćima ministarstvu prosvjete nazvao »matorim slavenskim sanjaocem«, a drugog »lukavim formalistom«.

13. studenoga 1970. – *Subotičke novine* pišu da je Sindikalna organizacija Građevinsko-tehnološkog školskog centra u Subotici na posljednjoj sjednici osudila suradnju profesora **Bele Gabrića** u kalendaru *Subotička Danica*, kojeg su komunističke vlasti u Subotici ocijenile opasnim, i razrješila ga dužnosti predsjednika spomenute organizacije.

14. studenoga 1939. – *Dan* piše da je u na senatorskim izborima 12. studenoga za člana Senata Kraljevine Jugoslavije (Gornjeg doma Narodne skupštine) izabran **Joso Vuković Đido** iz Subotice, politički prvak bačkih Hrvata.

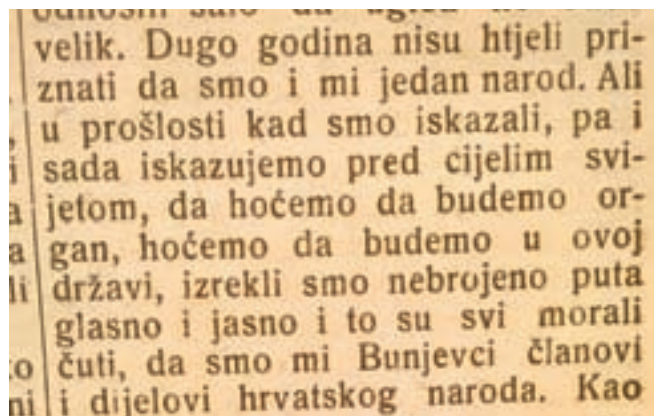
15. studenoga 1944. – Subotičke *Radio vesti* prenose apel Slavena (Hrvata) Bajskog okruga maršalu Jugoslavije **Josipu Brozu Titu**, kojeg potpisuje predsjednik Narodno-oslobodilačkog odbora Bajke i okolice poznati

kulturni radnik bačkih Hrvata iz Bajskog trokuta **Antun Karagić**. Karagić moli Tita neka priključi Bajski trokut Jugoslaviji i poručuje mu između ostalog: »I mi smo dio jugoslavenske Bačke, koju su oslobodile junačke jedinice Narodno-osloboditeljske vojske i Crvene armije.«

16. studenoga 1940. – *Hrvatski dnevnik* piše da je za predsjednika Rimokatoličke crkvene općine u Somboru izabran **Grgo Vuković**, odvjetnik i prvak HSS-a.

17. studenoga 1939. – *Subotičke novine* donose govore **Blaška Rajića** i **Ive Prčića** sa svečane akademije, koja je održana u Domu katoličkih udruženja u Subotici prigodom godišnjice osnivanja Bunjevačko-srpskog narodnog odbora u Subotici (10. studenoga 1918). Rajić je između ostalog rekao: »Dugo godina nisu htjeli priznati da smo i mi jedan

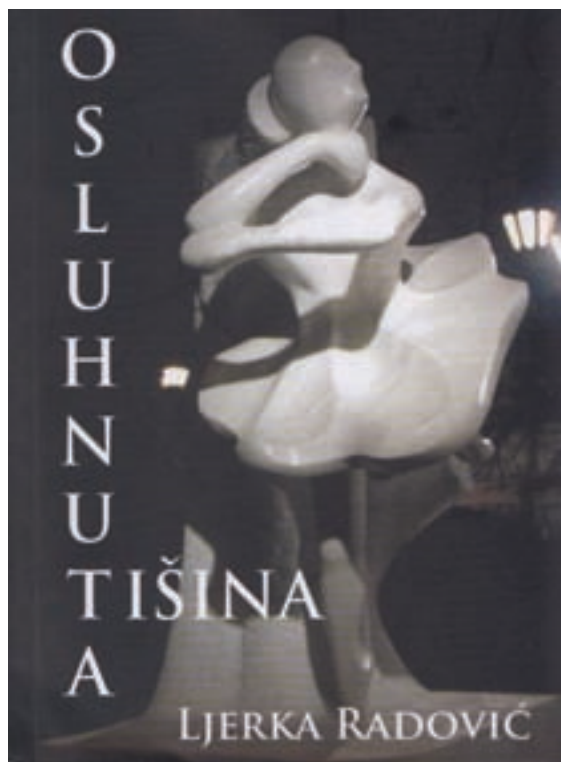

narod. Ali u prošlosti kad smo iskazali, pa i sada iskazujemo pred cijelim svijetom, da hoćemo da budemo organ, hoćemo da budemo u ovoj državi, izrekli smo nebrojeno puta glasno i jasno i to su svi morali čuti, da smo mi Bunjevci članovi i dijelovi hrvatskog naroda. (...) Ne samo voljom, već i svim silama nastojat ćemo, da ovaj naš organ, ovaj naš narod, svi mi Bunjevci ostanemo što smo od iskona bili, Hrvati Bunjevci u sklopu današnje naše države i u sklopu banovine Hrvatske. Ovo je naša želja, ovo je naše nastojanje, predmet naše buduće borbe, jer hoćemo da zakonski, časno, pošteno i otvoreno provedemo ovo naše htijenje do pobjede. (...) Zato pozivam sve Bunjevce, da svaki nastoji da bačko hrvatski bunjevački organ bude ugledan, zdrav član, zdravo udo hrvatskoga naroda.«

18. studenoga 1938. – *Subotičke novine* pišu: »U Monoštoru se dosta čita katoličko štivo. Najrašireniji list jeste *Glasnik srca Isusova* koga drži svaka i malo bolja kuća. Od novina vrlo je obljubljena *Hrvatska straža* – tjednik, dok u posljednje vrijeme i *Subotičke Novine* stiču sve veći broj čitalaca.«

19. studenoga 1994. – *Žig* piše da je u Domu kulture u Baji 5. studenoga u povodu otvaranja Bunjevačke čitaonice družina Hrvatskog narodnog kazališta iz Osijeka izvela bunjevačku operu *Dužijanica* hrvatskog književnog i glazbenog djelatnika **Josipa Andrića**, rodom bačkog Šokca.

Nova knjiga: Ljerka Radović, *Osluhnuta tišina*, HKUPD Stanislav Preprek, Novi Sad

Zrcala pjesničke duše

U nakladi HKUPD-a Stanislav Preprek iz Novog Sada, u ediciji *Preprekovi pjesnici*, objavljena je knjiga pjesama *Osluhnuta tišina* Ljerke Radović.

»Sabrane u četiri ciklusa, njene su pjesme zrcala pjesničke duše, iznijasiranih osjeta, mirisa, zvukova, neizgovornih riječi, šutnji emocija. Lirski svijet ove autorice satkan je od želja, snova i uspomena koje hrane njenu suptilnu i ranjivu prirodu, nagoneći je da svoje dragocjene trenutke bilježi pjesmama«, zapisala je u predgovoru urednica knjige dr. **Dragana V. Todosreskov**.

Autorica je rođena 1951. u Hrvatskoj. Prije ove, objavila je dvije zbirke poezije – *Osmijeh u mokrom kaputu* i *Refleksija nutrine*. Pjesme su joj objavljivane i u zbirkama *Lira naiva*, *Preprekovo proljeće*, *Kultura snova* te drugima.

Promocija knjige *Osluhnuta tišina* bit će održana sutra (subota, 20. studenoga) u **Franjevačkom samostanu (Cara Dušana 4)** u Novom Sadu, s početkom u 19 sati.

D. B. P.

In memoriam

Ivan Balenović (1938.-2021.)

Od posljedica koronavirusa, u srijedu, 10. studenoga, u 84. godini života, preminuo je književnik i urednik iz Petrovaradina **Ivan Balenović**.

Rođen je 1938. u Vrdniku. Živio je, školovao se i radio u Vrdniku, Srijemskoj Kamenici, Vršcu, Petrovaradinu i Novom Sadu. Radio je kao arhitektonski tehničar, a u vojsci je godinu dana bio u redakciji armijskog lista *Narodni borac* (u Sarajevu). Stekavši višu spremu u području društveno-političkih znanosti, uposlio se u novinskoj i nakladničkoj kući *Dnevnik* u Novom Sadu, gdje je priredio veliki broj knjiga, časopisa, zabavnih, didaktičkih i drugih tiskanih izdanja. Objavio je roman za mlade *Princ Humorabi od Plusopotamije* (koji je doživio tri izdanja) te knjigu epigrama *Svi na noge, svi u trk* (ilustracije **Marinko Lebović**). Priredio je knjigu sabrane poezije Stanislava Prepreka *Pred tminama*, kao i monografiju *Prognanik iz svijeta svjetlosti*

– *život i djelo Stanislava Prepreka* za koju je nagrađen nagradom Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Emerik Pavić** za najbolju knjigu vojvođanskih Hrvata u 2012. godini. Dobitnik je nagrade Hrvatske čitaonice Subotica za životno djelo na području književnosti **Balint Vujkov – Dida** (2013.). Bio je i suradnik *Biografskog leksikona Hrvata istočnog Srijema*. Bavio se novinskom karikaturom, objavivši oko dvije tisuće radova na prostorima

bivše Jugoslavije, a dijelom i u inozemstvu.

Za brojne nakladnike (pretežno u Beogradu i Novom Sadu) priredio je veliki broj književnih, didaktičkih i zabavnih izdanja – za odrasle čitatelje i za djecu. Proputovao je mnoge europske i izvanoeuropske zemlje.

Sahranjen je u utorak, 16. studenoga, na Novom groblju (Trandžament) u Petrovaradinu.

H. R.

Prestižno priznanje za vojvođansku prijestolnicu

NOVI SAD – najbolji europski trend brand u kulturi

Novi Sad dobitnik je nagrade za najbolji europski trend brand u oblasti kulture za 2021. godinu, u okviru Nagrada za europske kulturne brandove, koje su šesnaesti put dodijeljene u Dresdenu, priopćila je Fondacija *Novi Sad – Europska prijestolnica kulture*.

Novi Sad je tako postao prvi grad u ovom dijelu Europe koji je ponio tu nagradu, s obzirom na to da su dobitnici do sada bili iz Zapadne Europe poput gradova Pariza, Münchena, Berlina, Osloa i drugih. Zahvaljujući Novom Sadu, Srbija se našla u društvu četiri zapadnoeuropske zemlje koje su, otkako se nagrade dodjeljuju, imale svoje predstavnike među dobitnicima – Njemačke, Francuske, Italije, Norveške.

Žestoka konkurencija

U žestokoj konkurenciji za najprestižniju europsku nagradu u oblasti kulture našlo se 110 organizacija, institucija i kulturnih ustanova iz Njemačke, Austrije, Švicarske, Belgije, Bjelorusije, Francuske, Izraela, Litvanije, Rusije, Srbije i Nizozemske. U finalnom izboru stručnog žirija Novi Sad je pobijedio berlinsku organizaciju *Stiftung Zukunft Berlin* i digitalnu švicarsku platformu za kulturu *SpectYou*.

Među ovogodišnjim laureatima su i kulturni centar *Brunnenpassage Wien* u kategoriji *Europska nagrada za urbanu kulturu*, Drezdenski simfonijski orkestar za doprinos kulturi u uvjetima pandemije, direktorica i kustosica memorijalnog centra Yad Vashemu u Izraelu **Eliad Moreh-Rosenberg**, njemački projekt *BTHVN2020* i drugi.

Novosađani su sada nositelji europske nagrade koju je njihov grad dobio zbog novih brandova kulture koji su utemeljeni prethodnih godina – *Dočeka*, *Kaleidoskopa kulture* i mreže kulturnih stanica.

»Ključna odrednica ove pobjede je kultura zajedništva, jer rijetko koja nagrada je zasluga čitavog jednog grada. Novosađani su je dobili jer su vjerovali, podržavali i zajednički radili na stvaranju toliko novog, drugačijeg i kvalitetnijeg u oblasti kulture da je Europa to ponovno

prepoznala. Još jedna europska titula Novom Sadu nije jedino mjerilo uspjeha, ali je važna jer svaki veliki san prolazi kroz sumnje, opovrgavanja, od čega je najopasnije podrazumijevanje. Titulom najboljeg europskog trend branda u oblasti kulture Novi Sad je zahvaljujući sceni i građanima Novog Sada dobio mjerljivu vrijednost i nemjerljiv pozitivan ugled, ne samo za naš grad već i za cijelu Srbiju», rekao je direktor Fondacije *Novi Sad – Europska prijestolnica kulture* **Nemanja Milenković**.

Kao legati koji trebaju ostati gradu i nakon godine titule Europske prijestolnice kulture, programski luk *Doček* pretvorio je najluđu noć od puke zabave do proslave koja obuhvaća dvije nove godine, dva pisma i dvije umjetnosti – vizualnu i izvođačku, slaveći tako kulturnu raznolikost, kao jedan od glavnih epiteta Novog Sada, dok je *Kaleidoskop kulture* kao cjelogodišnji projekt postavio nove kulturne prakse zasnovane na kulturi zajedništva, koje povezuju institucije, organizacije, umjetnike, volontere i publiku.

Mreža kulturnih stanica očuvala je i revitalizirala kulturno i industrijsko naslijeđe grada i stavila ga u službu kulture i umjetnosti, aktivirala prostore u okolnim mjestima i udaljenim dijelovima Novog Sada i ustanovila tako nove prakse decentralizacije kulture koje mogu biti primjer i za druge gradove. Mreža kulturnih stanica za sada obuhvaća osam prostora i jednu pokretnu kulturnu stanicu – *Karavan*.

H. R.

Izložba slika Katice Szöllősi u Subotici

Tiha lirika salaša i pejzaža

Hrvatska likovna udruga *Croart* priredila je izložbu slika članice i osnivačice te udruge **Katice Szöllősi**, koja je otvorena u ponedjeljak, 15. studenoga, u galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici. Izložba je organizirana u povodu dva desetljeća likovnog stvaralaštva i 80 godina života ove amaterske slikarice.

Szöllősi stvara od 2000., od odlaska u mirovinu, a u udruzi *Croart* je od osnutka, skoro jedanaest godina. Rođena na salašu (Cvijin šor kod Šupljaka). Ovjekovječila je uljem, akrilom i pastelom kako salaše i bačku ravnice, tako i motive Ludoša i Palića u kojem živi.

Posvećena i druželjubiva

Predsjednik udruge *Croart* **Josip Horvat** je kazao kako je Szöllősi poznata kao posvećena slikarica koja je spremna usavršavati se, njegovati svoj talent.

»Upoznao sam je na brojnim kolonijama kao druželjubivu osobu, spremnu pomoći kolegama slikarima. Istaknula se u suradnji s ribolovačkim društvom *Šaran* iz Martonoša te hrvatskim manjinskim samopuravama i udrugama iz Mađarske – Segedina, Dušnoka i Kaloče. Katice, čast nam je da s Vama stvaramo i družimo se, da uživamo u ljepoti Vašeg talenta«, kazao je Horvat.

Solidan zanatski manir

Izložbu je otvorio povjesničar umjetnosti **Branimir Kopilović**, ističući kako su na Katičinim slikama dominantni pejzaži i salaši, ali da se u njezinom opusu mogu naći i mrtve prirode, djela rađena uglavnom u solidnom zanatskom maniru.

»To su motivi u kojima se autorica najbolje snalazi i pokazuje ono što zna i može. Njezine slike odišu tihom i nenametljivom lirikom, skladom i harmonijom, na njima nema ljudi, ne remeti se spokoj prirode. One su nenametljive, a opet dovoljno upečatljive«, kazao je Kopilović.

Szöllősi je rođena 1940. godine. Pohađala je škole slikanja kod likovnih pedagoga **Hunora Gyurkovicsa** i **Györgya Borosa** pri MKC-u *Népkör* u Subotici. Kasnije svoj slikarski rad nastavlja u grupi **Istvána Töröka** na Paliću i Likovnoj sekciji HKC-a *Bunjevačko kolo*. Samostalno je izlagala u Subotici, Horgošu, na Paliću i Zrenjaninu. Sudjelovala je i u brojnim humanitarnim kolonijama. Skupno je izlagala u zemlji i inozemstvu te je sudjelovala na kolonijama u zemlji, Mađarskoj i Hrvatskoj. Za svoj rad dobila je više diploma Saveza amatera Vojvodine.

U programu otvorenja izložbe nastupio je komorni sastav *Kockice* HGU-a *Festival bunjevački pisama*. Izložba se može pogledati do nedjelje, 21. studenoga.

D. B. P.

Predavanje u Klubu HKC-a *Bunjevačko kolo* u Subotici

Zašto pričamo priče?

Uz već klasične medije knjige i filma, svjedoci smo ekspanzije serijskog programa, te se postavlja pitanje tko to danas priča priče, što razlikuje dobru od loše priče i kako one, u konačnici, utječu na naše živote. Na ova i srodna pitanja nastojao je odgovoriti dramaturg **Dejan Prčić**, koji je održao predavanje naslovljeno »Zašto pričamo priče?«, a koje je održano u nedjelju, 14. studenoga, u Klubu HKC-a *Bunjevačko kolo* u Subotici.

Prčić je diplomirao je i masterirao dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Kao dramaturg radio je na predstavama, radiodramama, kratkometražnim filmovima i serijama. Radi i kao urednik sajta filmske kritike *Filmoskopija* pri Filmskom centru Srbije, a redovito piše recenzije TV serija za časopis *Kužiš?!*.

Sve je priča

»U principu, sve je neka priča. Pričamo priče jer nam one pomažu da saznamo nešto novo o sebi, zato što nam mogu pomoći da budemo bolji ljudi, da imamo više razumijevanja. A onog trenutka kada imamo više razumijevanja u stanju smo biti bolji, kako za sebe tako i za druge. Preko priča dolazimo u kontakt sa stvarima koje su nam daleke, osvijetljava nam se mrak. Zato je važno pričati, a važno je i čitati, slušati, gledati priče«, kaže Dejan Prčić.

Kako je istaknuo, živimo u svijetu u kojem nas bombardiraju pričama, a tu svakako spadaju i reklame. Sudeći po reklamnim porukama, dijete treba određene tenisice da bi postalo šampion; određeno piće pije određena, odabrana skupina; kreativni i drugačiji voze električne automobile... Nekada čak donosimo odluke nesvjesno na osnovu priča koje su stare nekoliko stoljeća. Recimo, imati travnjak nekada je bio privilegij izuzetno malog broja ljudi, jer su ljudi koristili zemlju za poljoprivredu kako bi preživjeli. Ta se »priča« održala do danas te su kuće s travnjakom skuplje, naveo je Prčić.

Imitacija života

Prčić se u svojem predavanju dotaknuo i osnova dramaturgije, u prvom redu Aristotelovih ideja u tom području. Po slavnom filozofu, umjetnost je imitacija (podražavanje) života. Ideja u umjetničkom djelu mora biti istinita, a empatija gledatelja je ključna za proces konzumiranja djela. Junak priče treba biti tzv. čovjek po sredini, sve ostalo (isključivo dobra ili loša osoba) je karikatura. Također, junak se kroz priču treba mijenjati, rješavati svoj problem, a gledatelj ili čitatelj kroz identifikaciju s likom doživljavaju emocionalno pročišćenje – katarzu.

Publika je najviše interesa iskazala za priču o serijama.

Najviše se pričalo o seriji *Porodica*, koja u prvom planu govori o obitelji političara **Slobodana Miloševića**, aktualnom južnokorejskom hitu *Squid Game* te HBO uratku *The Leftovers*. Također, bilo je riječi i o domaćem filmu i seriji *Južni vetar* te utjecaju toga ostvarenja na životni stil mladih. Spomenuta je i sve snažnija i utjecajnija industrija video igara u kojoj se također kreiraju zanimljive priče.

U očitoj hipperprodukciji priča koje nam se serviraju u različitim medijima, kako navodi Prčić, teško je razabrati između dobrog i lošeg.

»Kad su serije u pitanju, najčešće one koje imaju jako puno sezona, nisu toliko kvalitetne, ali to nije nužno slučaj, uzmimo na primjer seriju *Modern Family*. Dobre priče, a samim tim i serije, su uvijek autentične i potresne, bile ružne ili lijepe. One pomažu gledatelju da nešto novo nauči i one ga mijenjaju, čine ga bogatijim, intuitivnijim, suosjećajnijim, pomažu mu da osvijesti neka pogrešna uvjerenja, razmišljanja, emocije, ponašanja. To su odlike dobre serije, nasuprot lošim, koja nam potvrđuju stvari i izazivaju emocije koje ne donose neko novo razumijevanje određene teme, one nas ne dotiču. No, to ne moraju biti stroga pravila«, pojašnjava Prčić.

Kako smo mogli čuti na predavanju, sve priče dijele istu, univerzalnu strukturu. Američki pisac i znanstvenik **Joseph Campbell** je u svojim istraživanjima pokazao kako su mitološke priče širom svijeta, ma koliko izgledale različite, u biti jednake, samo su u različitim kulturama i razdobljima, ispričane na drugačije načine.

D. B. P.

U susret blagdanu sv. Cecilije

Službenica liturgije

Blagdan sv. Cecilije mučenice, zaštitnice glazbenika, pjesnika i slijepih, koji obilježavamo 22. studenoga povod je za promišljanje i o crkvenoj glazbi. Po staroj predaji smatra se da je sv. Cecilija rođena u Rimu početkom III. stoljeća, a mučeništvo je podnijela u istome mjestu oko 230. godine. Bila je pokopana u katakombama sv. Kalista, ali je kasnije njeno tijelo papa **Paskal I.** dao prenijeti u kriptu bazilike u Trastevere u Rimu. Krajem XVI. stoljeća sarkofag je otvoren, a tijelo je pronađeno u dosta očuvanom stanju. Govorilo se da može svirati na svim glazbalima, te su upravo radi toga i časti kao zaštitnica glazbe i glazbenika.

O važnosti glazbe u liturgiji i brojnim slavljinama unutar Crkve razgovarali smo sa zborovodnom Katedralnog zbora **Albe Vidaković** i katedralnim orguljašem i povjerenikom za liturgijsku glazbu Subotičke biskupije, mo. **Miroslavom Stantićem** koji kaže kako je glazba službenica liturgije.

»Često se brkaju pojmovi, pa se ne razlikuju termini između liturgijske i duhovne glazbe. Objašnjenje o samom terminu crkvene (liturgijske) glazbe dao je već davno **Albe Vidaković** u Enciklopediji jugoslavenskog leksikografskog zavoda gdje tvrdi da su liturgijske skladbe one koje su tekstom, sadržajem i oblikom prikladne za upotrebu u svečanim liturgijskim obredima, dok pod pojmom duhovne glazbe on podrazumijeva sve ostale skladbe koje su inspirirane slobodnom religioznom tematikom. Dakle, nije svaka skladba koja je nastala na neki tekst koji ima religioznu tematiku liturgijska skladba. U posljednje se vrijeme to otroglo kontroli, pa se na misnim slavljinama čuju skladbe s raznih festivala duhovne glazbe koje nisu prikladne i nisu prošle nikakve provjere od strane stručnjaka i institucija za crkvenu glazbu«, pojašnjava Stantić i govori kako je to potrebno

vjernicima protumačiti i razviti taj osjećaj i ukus za crkvenu glazbu i u tom odgajati.

U tome bi trebali biti uključeni stručnjaci za crkvenu glazbu, biskupi, svećenici, orguljaši, zborovode, a za sve to postoje instrukcije kojih bi se svi trebali pridržavati. Također, Stantić govori kako propisi postoje, ali se oni često tumače na krivi način.

»Više sam puta govorio i o tome da liturgijska glazba mora imati mjeru i omjer, da bude prihvatljiva ali i lišena kiča, prozirnosti i banalnosti. Sve o tome govore dokumenti o liturgiji i crkvenoj glazbi, ali je nažalost nedostatak crkvenih glazbenika koji bi mogli ovo obdržati sve manji pa se pribjegava modusu nek se bar nešto pjeva. Naravno, da ne budem pesimističan, i iz sadašnje mlađe generacije koje su stasale uz katedralni zbor ili uz starije orguljaše po župama, iznjedreno je nekoliko vrlo dobrih orguljaša i zborovoda, akademskih glazbenika, koji sada djeluju po župama i to je velika nada u obnovi crkvene glazbe u našim krajevima«, kaže Stantić.

Prije godinu dana, na ređenju biskupa Subotičke biskupije mons. **Slavka Večerina**, bili smo svjedoci koliko je glazba neizostavni dio ovakvih slavlja. Sada su u tijeku pripreme za još jedno biskupsko ređenje, za koje naš sugovornik pomaže oko priprema. Po njegovim riječima, biskupsko ređenje je jedno osobito i vrlo svečano liturgijsko slavlje koje se ne događa često.

»Po svom sklopu ova liturgija sadrži puno više obrazaca, a samim tim i pjevanih dijelova. Prije godinu dana smo s velikim žarom spremali ređenje subotičkog biskupa. Sati provedeni za uvježbavanje toga slavlja rezultirali su svečanom, zanosnom liturgijom gdje je glazba bila uistinu službenica svetih čina. Sada, evo poslije godinu dana, imamo

opet ređenje biskupa u Srijemu i lijepo surađujemo s tamošnjim glazbenicima kako bi to slavlje bilo svečano i lijepo», pojašnjava sugovornik.

U ovom kratkom razgovoru dotaknuli smo se i pučkog pjevanja, te pitanja koliko je duhovna glazba danas prisutna u svijetu. Stantić je naglasio kako je za njega bitan omjer i mjera u liturgiji, a kao primjer toga naveo je prošlogodišnje ređenje u subotičkoj katedrali koje je pokazalo upravo to da su uz zbor mogli sudjelovati i puk i svećenici.

»Važno je da uz zbarske skladbe uvršćujemo i pučke popijevke, koje nisu duhovne šansone i sladunjave melodijice nego pjesme iz odobrenih pjesmarica. Na misi biskupskoga ređenja divno su zvučale pučke pjeme i zbarske skladbe uz pratnju orgulja i komornog orkestra i mogli su svi sudjelovati. Mislim da je to dobar put crkvene glazbe u liturgiji da i zbor i puk mogu adekvatno biti uljučeni, a radi raznolikosti i bogatstva jezika naše biskupije pjevali smo na hrvatskom, mađarskom, slovačkom, njemačkom i latinskom jeziku, što je ovaj mozaik učinio još ljepšim«, podsjetio je Stantić i dodao: »Duhovna glazba je zastupljena prilično u svim sferama katoličkih radija i televizija i tu je dobro da postoje skladbe s raznih festivala koje jesu prikladne za takve programe. Jednako tako to je dobro za susrete mladih, vjeronaučne susrete ali kod liturgijskih slavlja moramo biti obazrivi i izvoditi propisanu glazbu«.

Stantić je naglasio kako vjeruje da će nastojanja oko promoviranja prave crkvene liturgijske glazbe uroditi plodom i da će se ostvariti na terenu uz pomoć biskupijske glazbene sekcije koja će u budućnosti organizirati permanentno obrazovanje kantora, zborovođa i orguljaša koji će s određenim znanjem i razumijevanjem moći i druge usmjeravati k pravim vrjednotama liturgijske zbarske i pučke popijevke.

Ž. V.

Kralj kojega treba slijediti

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Na završetku liturgijske godine slavimo Krista Kralja. Kakav je on kralj kada nema ni krune ni prijestola, nema vojsku ni državu? Njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta, kaže on sam (usp. Iv 18,36). A čim nešto nije od ovoga svijeta, znači da je drugačije od svega nama poznatog, te nam je teško stvoriti bilo kakvu sliku o tome. Međutim, iako njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta, Krist nas je s njim upoznao cijelo svoje javno djelovanje. A ono što je za nas najvažnije je kako u njega jednom ući. Isus je znao da ljudi najbolje uče na primjerima, pa je on kao Kralj dao najveći primjer kojega treba nasljedovati. Čudno je nama mnogo toga što je on učinio, a nije morao, no kršćani bi se trebali manje čuditi, a više i sami činiti sve što je Krist pokazao. Tako bi put do njegova kraljevstva pokazali svima onima koji lutaju.

Kristov primjer

Teško je ljudima shvatiti Krista kao Kralja. Rodio se u štali, ništa nije posjedovao, a jedina kruna koju je nosio bila je trnova. Uvijek su ga pratili skromni ljudi, ribari, prosjaci, a optuživan je da se druži s grješnicima, što i nije bila laž. I što u tome svemu ima kraljevsko? Iz ljudske perspektive ništa. Čak sve nabrojeno nije dostojno života niti nekog prosječnog čovjeka. Ali to nas ne smije zavarati, već poučiti. Kraljevstvo Kristovo vrjednije je od bilo kojega drugog. U njega se dolazi živjeći upravo kako je živio on sam. Bio je skroman, za razliku od mnogih nadmenika koji su ga gledali s visoka, misleći kako to smiju, a nisu u njemu prepoznali Mesiju, koji jedini nadvisuje svakoga čovjeka.

Družio se s grješnicima, ali da bi im oprostio, da bi im pokazao koji je pravi put kojim trebaju ići. Jedini on ih nije osuđivao, a jedini on nije imao grijeha, za razliku od svih drugih koji

su i njega pogrdili jer je u grješničkom društvu. Na kraju odlazi na križ i umire kao zlikovac, da bi spasio grješne ljude, i one koji su ga prihvatili i one koji su ga osudili. Njegova smrt na križu ispunjenje je Očevoga spasenjskog plana, kojim nam je otvorio vrata svoga kraljevstva. To je ljubav koja je jednako velika za svakoga, koja je spremna podnijeti i najveću žrtvu za spasenje onih koje ljubi.

Kada je sve to učinio, sjeo je s desna Ocu. Ponovno će doći, ali drugi put ne skromno i tiho da nas pouči, nego s vlašću i slavom, da vidi jesmo li naučili ono čemu nas je učio.

Korak u zaokret

Promatrajući Krista Kralja, shvaćamo koliko čovjek isprazno živi svoj život. Bori se za čast i slavu, za prve redove, titule i ugledno društvo. Ne želi stajati pored nekoga koga ne smatra sebi ravnim, a kamoli da bi ga ljubio. Žrtvu ne podnosi, jer žrtva je suprotna hedonističkom načinu života, a ne misli dokle će ga takav život dovesti. Potrebno je učiniti veliki zaokret, iskoristiti iz onoga što svijet nameće kao poželjno i normalno, te se okrenuti onome što je Krist pokazao da treba biti normalno. Skromnost, ljubav, žrtva trebaju postati naše polazišne točke u koraćanju Kristu Kralju ususret. Teško je mijenjati se, teško je biti drugačiji. Ali podnošenje upravo te žrtve drugačijosti znak je naše ljubavi prema Kristu i izraz naše želje da se jednoga dana susretnemo s njime u njegovom kraljevstvu. On koji sve drži u svojoj ruci, koji vidi kako čovjek živi i koliko je spreman mijenjati se, strpljiv je i čeka da učinimo taj odlučujući korak u zaokret svoga života. Ipak, nemojmo previše računati s njegovom strpljivošću, jer ne znamo kada je čas susreta s njime.

Iz okolice Žepča na bačke njive

Šest tjedana teškog rada za 15 metara kukuruza

»Kukuruz smo tovarili u otvorene vagone i zajednički plaćali jednog čovjeka koji je putovao s tim vagonom. Vlak je išao do Maglaja, tu se kukuruz razmjeravao i dalje volovskim kolima svatko je kukuruz razvozio svojoj kući«, kaže Ljubica Jurišić

stradao na samom kraju rata. Kaže, teško se živjelo, pa ju je majka kao petogodišnje dijete dala kod tete da čuva stoku i brine o djeci.

»Poslana sam u susjedno selo, dijete otrgnuto od kuće. Dala mi prvo teta nekoliko goveda da pazim, a kasnije sam brinula i o njenoj djeci. Što da vam kažem: napatila sam se. Plačeš, a nemaš se kome žaliti. U školu sam išla koliko sam išla, završila sam četiri razreda. Jedva uz goveda i djecu koju sam čuvala. Poslije me mati vratila kući i taman što sam došla kući, ona se udade«, prisjeća se svog neveselog djetinjstva Ljubica i dodaje da je još s kraja 50-ih njena majka dolazila u Bačku kopati repu.

Ona je krenula kasnije, ali ne u repu već u berbu kukuruza. Kaže, moglo se ići tek kada se plati vođi grupe, a u grupi ih je bilo petnaestak.

»Morali smo platiti, ali bili smo sretni što nas vodi. Sjećam se, davali smo tadašnjih '15 stoja'. Nekad sam imala sreće da se u grupu ubacim bez plaćanja. Šest godina sam dolazila, a sedmu sam se udala i ostala«, priča Ljubica.

Prvih godina je radila kod domaćina u Čonoplji, a poslije u Lemešu. I ona je, kao i drugi sezonci iz Bosne, u Bačku dolazila vlakom, a tako se u Bosnu vozio i zaradjeni kukuruz.

»Kukuruz smo tovarili u otvorene vagone i zajednički smo plaćali jednog čovjeka koji je putovao s tim vagonom. Vlak je išao do Maglaja, tu se kukuruz razmjeravao, a mjerili su sve, čak i zrna koja su se okrunila i popodala po podu vagona, i dalje volovskim kolima svatko je kukuruz razvozio svojoj kući«, pojašnjava Ljubica kako se zarada dijelila i vozila do kuće.

Ljubica kaže kako je najviše što je zaradila u berbi bilo 15 metara kukuruza. A za to je trebalo raditi šest tjedana. I spavati po stajama uz konje i krave. Za tih šest tjedana bralo se, kukuruz se tovario i vozio kući i ubacivao u

Suvremeni kombajni i berači za dan obru desetke hektara kukuruza, a nekada su za taj posao trebali tjedni i deseci pari ruku. Kako se s poslom uvijek žurilo, jer trebalo je kukuruz obrati, dići u čardake, posjeći kukuruzovinu, sadjeti u kupe i njive pripremiti za narednu sjetvu, radnika na njivi uvijek je falilo. Zato su domaćini angažirali berače iz Bosne koji su u Bačku masovno dolazili 50-ih i 60-ih godina. Mnogi od njih poslije godina u sezonskoj berbi kukuruza odlučili su tu i ostati. Dio tih berača iz Bosne naselio se u Lemeš. Među njima je i **Ljubica Lončar**, udana **Jurišić**.

Dijete otrgnuto od kuće

Ljubica je rodnom iz Bosne iz sela Ponijevo, kraj Žepča. Rođena je 1945. godine. Oca nije ni upamtila, jer je

čardak, sjekla se tada i kukuruzovina. Ljubica kaže da se događalo da poslije dana provedenog u berbi noć provedu na njivi u sječi kukuruzovine.

»Na sreću, nije se to često događalo. Obično smo kukuruzovinu sjekli ujutru dok je rosa, a poslije nastavljali berbu. Nije bilo lako, a tih 15 metara koje sam zaradila u Bosni je bilo veliko«, priča Ljubica. Kaže, selili su se od gazde do gazde. Kako završe jedan posao, prelaze kod drugog. Posao je dogovarao vođa grupe. Smještaj je obično bio u stajama s konjima i kravama.

»Iz Bosne smo nosili po dvije deke. Jednu stavimo na slamu, drugom se pokrijemo. Kakav jastuk, malo nagraš slame i to nam je bio jastuk. Bilo je svakako«, prisjeća se Ljubica.

Hranili su se kod domaćina. Doručak je obično bio slanina, a za ručak su dobijali kuhanu hranu.

Udaja s njive

S 23 godine Ljubica je upoznala supruga i te jeseni odlučila je ostati u Lemešu. Veći dio te jeseni zarađenog risa poslala je vlakom za Bosnu, a ona je ostala. Ispostavilo se da je budući suprug iz susjednog sela u Bosni, ali su se prvi put vidjeli na njivi kod salaša Milčić.

»On je tada već bio prešao u Bačku i radio je na ekonomiji. Sjećam se, nas nekoliko drugarica radilo je na njivi i pjevale smo. Odjednom se pojavilo nekoliko mladića na biciklima.

I taj što ću se za njega udati odmah je prišao da pomogne. Vidjeli smo se poslije toga četiri večeri i onda sam se udala. Što ću, rekla sam: neću se vratiti u Bosnu«, priča Ljubica.

Za godinu dana rodila je dva sina, trećeg osam godina kasnije. Prve dvije godine ona i suprug proveli su na tuđem salašu prema Čonoplji, a onda su se preselili u Lemeš. Radila je Ljubica i kada se udala, na svojoj zemlji i 14 godina u Njemačkoj u špargli.

»Jetrva mi je bila velika pomoć. Živjeli smo u istoj kući, a kada sam odlazila na rad u Njemačku ona je brinula o djeci«, hvali Ljubica jetrvu koju cijelo selo ne zove drugačije nego Strina.

U Lemešu Ljubica živi i danas, iako joj je prva reakcija kada je stigla u berbu kukuruza bila – kud sam došla? U Lemešu je više od 50 godina, ali se, kada progovori, i danas prepoznaje da je iz Bosne.

No, nije ona jedina Lemešanka koja je došla u berbu kukuruza, a onda trajno promijenila adresu. Takvih je više obitelji i uglavnom su to Hrvati iz okolice Žepča.

Z. V.

Kako je planirano Aleksandrovo

Možda ste se susreli s napisima, najčešće grafitima, kojim »Šandorčani«, zaljubljenici u staro prigradsko naselje Aleksandrovo, veličaju svoje mjesto stanovanja i iskazuju ga posebnim i izuzetnim. Prođete li, međutim, čak i najprometnijom ulicom naselja (Beogradski put), susrest ćete se s lijepo održanim kućama, ali i trošnim objektima, pa i s praznim placevima, što prije nekoliko desetljeća nije bio slučaj. Slično je i s okolnim ulicama: smjenjuju se istovjetni prizori. I pored toga, nešto je, po svemu sudeći, u atmosferi i nekom obliku spokoja, što Aleksandrovo čini voljenim mjestom, te mnogi njegovi stanovnici ovdje ostaju i u drugoj, trećoj i narednoj generaciji, ne odvajajući se od poznatih ulica i prizora i povijesti svojih predaka.

Odgovor je, možda, upravo u povijesti, u dalekom vremenu kada je naselje Šandor, a danas Aleksandrovo, planirano i naseljavano, što se događalo od 1781. godine. Istraživanjem nastanka vlastelinskog sela, koje je od 1804. do 1904.

imalo samostalnu upravu, bavio se arhivist **Gašpar Ulmer**, kao i arhitekt mr. **Ante Rudinski**, analizirajući urbanu osnovu Aleksandrova, koju su činila četiri geometrijski pravilna urbana bloka s velikim placevima i širokim ulicama (*Pro memoria*, broj 7, svibanj 1989. godine). Zaključak na osnovu detaljne i opsežne analize je vrlo interesantan: »Na osnovu izloženog proistječe da je naselje Šandor – danas Aleksandrovo – formirano po principu idealnih gradova. Kao takvo, ono se izdvaja od svih naselja

na teritoriju sjeverne Bačke, a možda i širem, nastalih tijekom perioda kolonizacije u drugoj polovici osamnaestog stoljeća, i kao takvo spada u jedinstvene primjere planiranja i provođenja prostornog i urbanističkog planiranja s kraja osamnaestog stoljeća«. Postoje skice naselja iz tog starog vremena, poznata su i imena inženjera koji su radili na ovakvim poslovima, ali je, ipak, ostalo otvoreno pitanje tko je autor urbanističkog plana Šandora.

U prilogu: Aleksandrovo na karti Subotice 1928. godine.

Blagdan sv. Elizabete u Opovu

Katolički vjernici u Opovu danas, 19. studenoga, proslavit će sv. Elizabetu, praznik zaštitnice opovačke župe sv. Elizabete. Fotografija koju objavljujemo snimljena je 90-ih godina prošlog stoljeća također na dan proslave sv. Elizabete i sačuvana je u arhivi opovačke župe. Fotografiju nam je poslala **Blaženka Horvat**, aktivna župljanica, koja je i ove godine vrijedno radila na pripremi župe za proslavu sv. Elizabete.

Blaženka Horvat rođena je u Opovu, ali je prvih šest godina života provela u Titelu, rodnom mjestu svoje majke. Pred polazak u školu vratila se u Opovo, gdje je završila školu, a kasnije zasnovala svoju obitelj. Kaže da se u selu među katoličkim vjernicima blagdan sv. Elizabete uvijek obilježavao svečano, a naglasak je bio na odlasku u crkvu, a ne na bogatoj trpezi.

»Svi su tog dana dolazili na misu i svaka kuća imala je tog dana goste sa strane, obitelj ili prijatelje i na misu se išlo s gostima. Crkva je bila puna, bilo je puno djece, koja su sjedela u prvim klupama. Mladi su bili na koru s desne strane, a pjevački zbor je bio na lijevoj strani kora. Pjevački zbor imao je i po 20 pjevača koji su se tjednima pripremali za proslavu blagdana. Pjesme koje će se pjevati birali su članovi zbora zajedno sa svećenikom. Od malena smo učili kako je to važan dan u našem selu i kako je tog dana važno otići na misu, a ne pridavati značaj kuhanju i bogatoj trpezi za goste«, prisjeća se Blaženka Horvat proslave sv. Elizabete u godinama svog djetinjstva i mladosti.

Njena baka radila je kod velečasnog **Andreasa Majera**, koji je župnik bio više od 20 godina, pa je Blaženka uz nju često bila u crkvi. Većina mještana bavila se poljoprivredom pa tog dana nisu ovisili o tome hoće li ili ne dobiti slobodan dan. Oni koji su bili uposleni nastojali su

da za taj dan nađu zamjenu na poslu. Blaženka je danas umirovljenica i aktivna je u župnoj zajednici. Tako se angažirala i oko priprema za ovogodišnju proslavu. Kaže, voljela bi da se više vjernika aktivira u župi, ali svjesna je da su ovo drugačija vremena i da su ljudi drugačije posložili svoje prioritete. Ona osobno trudi se tog dana okupiti svoju obitelj i prijatelje na svečanij misi, a zatim i u svojoj kući. Onako kako se to nekada radilo u ovom mjestu.

Prema povijesnim podacima, katolici u Opovu žive od XIV. stoljeća kada su administratori ugarskog kralja u ovim krajevima prikupljali porez za dvor i Vatikan. Prije današnje crkve u Opovu nalazila se crkva od drveta posvećena Blaženoj Djevici Mariji, nakon koje je 1776. godine izgrađena sadašnja crkva posvećena sv. Elizabeti Ugarskoj. Od te godine vode se i matične knjige.

Opovo je mjesto koje ima nešto više od 4.000 stanovnika. Najbrojniji su Srbi, a po brojnosti najveća manjinska nacionalna zajednica je hrvatska. Po popisu iz 2011. godine Hrvata je u Opovu bilo 156, što je 3,5 posto od ukupnog broja stanovnika.

Z. V.

Nacionalni kviz za poticanje čitanja, Zagreb

DOJMOVI s nagradnog putovanja

Lucija Vuković, učenica OŠ *Ivan Milutinović* iz Subotice i Ines Vojnić, učenica OŠ *Matko Vuković* iz Subotice pobjednice su Nacionalnog kviza za poticanje čitanja Knjižnica grada Zagreba pod nazivom »Šest autora traži čitatelja«. One su za nagradu dobile četverodnevni boravak u Zagrebu i među ostalim prisustvo na završnoj priredbi i izvlačenju nagrada koje je održano u ponedjeljak, 15. studenoga, u prostorijama Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Rekao bi netko sasvim uobičajena nagrada, budući da su svake godine nagrađeni učenici iz Subotice za nagradu putovali u Zagreb, ali kako ovo i nije obična godina, onda ovo nije bila obična nagrada jer zbog nepovoljne epidemiološke situacije priredba se prenosila putem YouTube kanala Knjižnica grada Zagreba, uživo su je mogli pratiti svega nekolicina ljudi, a od djece samo njih dvije. Veliki privilegij. Evo i njihovih dojmova:

»Kada smo dobile obavijest da smo izvučene za glavnu nagradu i da ćemo ići na četiri dana u Zagreb, bile smo jako sretni i uzbuđene. Nismo mogle dočekati to putovanje, jer smo znale da će nam Bernadica prirediti najbolji izlet. Na put smo

krenule još u subotu, 13. studenoga, u društvu dvije knjižničarke Gradske knjižnice Subotica – **Bernadice Ivanković** i **Helene Omerović**. Bilo je puno zanimljivih događaja na putu i sve četiri smo se skupa snalazile u velikom gradu kakav je Zagreb. A Beca, kako si od milja zovemo Bernadicu, nas je vodila svugdje. Obišli smo puno ustanova i različitih knjižnica, a šetajući smo bolje upoznale Zagreb. Posjetili smo i Muzej iluzija gdje smo vidjeli što nismo ni

mislili da može. Budući da jako volimo knjige, najveća milina nam je bila na Sajmu knjiga *Interliber*. Baš smo uživale. Vidjele smo puno novih naslova, a bilo je i knjiga na stranim jezicima, o kuhanju, ljudskom tijelu kao i nekih zanimljivih znanstvenih knjiga. Kupile smo puno lijepih knjiga, jer su bili i veliki popusti, što smo iskoristile, a još više smo ih i dobile. Sada ćemo imati mnogo, vjerujem dobrih naslova, za čitanje u nastupajućim zimskim danima. Posebice nam se dopalo to što smo upoznali skoro svih šest autora koji su tražili svoje čitatelje – nas! Bili su vrlo ljubazni i potpisali su nam se u knjige koje su napisali i koje smo dobili na dar. Posljednji dan boravka u Zagrebu smo boravili u Dječjoj knjižnici *Marin Držić*. Oni su nam priredili

Escape room na temu Mjeseca hrvatske knjige. Ovo nam se posebno svidjelo. Zaključali su nas u knjižnicu, te smo same trebale pronaći ključ kako bismo i fizički iz nje izašle. Za to je bilo potrebno riješiti neke zadatke, sastaviti robota, posložiti imena poznatih hrvatskih pisaca, pronaći likove iz bajke i još dosta toga. I uspjeli smo, naravno. Iako smo bili četiri dana u Zagrebu, činilo nam se da je sve bilo mnogo kraće, vjerojatno jer nam je bilo jako dobro pa je proletjelo vrijeme. Nas dvije smo posebno sretna što smo baš mi dobile ovu nagradu. Volimo čitati i sigurno ćemo nastaviti upražnjavati ovu aktivnost što i vama, dragi prijatelji, preporučujemo od srca. Čitanje nas čini boljima, a pogledajte nas kako smo nagrađene.»

Ines Vojnić i Lucija Vuković

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: **Marko Đanić**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Ivan Goran Kovačić*, Sonta – 2. razred

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: majstorisanje

VOLIM: crtati i pisati

NE VOLIM: nogomet

U SLOBODNO VRIJEME: gajim zečeve

NAJ PREDMET: svijet oko nas

KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: farmer

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga. Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor. Tel.: 024/528-682.

Roleri i starinska kolijevka, ormari, kreveti, virangoši, stol, stolice, bunjevačka ruha, marame, pregače i sl. Tel.: 024/532-570.

Prodajem plac u Borči, 12 kilometara od centra Beograda, veličine 5 ari i tražim njegovateljicu za teško pokretnu osobu. Tel.: 060 3105572.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomesječnog djeteta i pripomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem garsonjeru u centru Subotice. Tel.: 065 6081194.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Hitno i povoljno prodajem kuću u Subotici, 107 m². Kao i zemlju 1h 6 ari. Tel.: 064 18-39-591.

Prodaju se: dunje, dvije nekorištene perne punjene novim sitnim guščijim perjem i auto Lada Samara '90. (200 eura). Tel.: 024 532570

Prodaje se peč za etažno grijanje na čvrsto gorivo Podvis Knjaževac 30 kw. Tel.: 024 528682.

Prodaje se pneumatska 4. redna sejačica 2016. g. iz Agrije, elektronska sjetva (tri para ploča za kukuruz, suncokret i soju), Lada Samara 90 (150 eu), špediter (150 eu), starinski ormari i sl. Tel.: 024/532570 ili 0600532570.

Prodaje se poslovni prostor i stan od oko 600 m² u Ulici Huga Badalića 6, Subotica. Tel.: 069 2887213.

Izdaje se jednosoban stan na Proizivki u Subotici (42 kvm, 4. kat, centralno grijanje s alokatorima, mali troškovi održavanja). Cijena je 120 eura plus režija. Info na telefon: 063/8857124.

Prodajem ili mijenjam poslovni prostor u neposrednoj blizini centra Šida površine 100 m², za nekretninu na Hrvatskom primorju. Sve informacije na telefon: 062/8681437 ili 064/6590730.

Prodajem ili mijenjam dvoetažni stan površine 77,5 m² u centru Šida kod gradske tržnice (Karadorđeva 17), za nekretninu na Hrvatskom primorju. Stan je novoizgrađen s centralnim grijanjem. Informacije na telefon: 060/0289407 ili 060/7158020.

U Somboru **prodajem** kompletno završenu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 064 2808432; 025 5449220.

Prodajem motokultivator *gorenje muta* 8 ks, s dizel motorom, frezom širine 60 cm i kosilicom za travu širine 105 cm. Sve je ispravno. Tel.: 063-351-582.

Iznajmljujem dvosoban stan u Subotici (Kertvaroš), u blizini Ekonomskog fakulteta. Prednost imaju studenti. Cijena 150 eura mjesečno, plus troškovi režija. Kontakt telefon: 064/222-13-37.

Zimski »san« i za pčele

Za predstojeću zimu spremne su i pčele, koje su zazimljavanje počele već u kolovozu nakon posljednje velike paše suncokreta. Hladniji dani pogoduju njihovom zimskom režimu, jer se s niskim temperaturama i njihova aktivnost smanjuje, pa sve manje izlaze iz košnica. Protekle sezonu pčelari ocjenjuju kao još jednu u nizu od izuzetno loših, s malim prinosom. Budući da su ove godine pčele rano zazimile, pčelari očekuju ranije razvijanje društva, a samim time i da će pčele biti ranije spremne za sljedeću sezonu.

Kako prenosi RTV Subotica, bagremova paša je ove godine podbacila, a prinos je po riječima pčelara »spasila« paša suncokreta. Za sve pčele radilice slijedi stanje mirovanja, a njihovo sljedeće izlaženje iz košnica bit će na proljeće, prvo na lješnjak, a po tom i na sve druge sezonske paše.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji VAŽI DO 21. 11. 2021.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*.

Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

Hrvatska likovna udruga *CroArt* prodaje umjetničke slike, djela članova udruge. Zainteresirani se mogu javiti predsjedniku udruge.

Tel.: +381 24 529 745; mobil: +381 63 518 218;
e-mail: horvat.josip.su@gmail.com

HKC *Bunjevačko kolo*, Likovni odjel, prodaje slike svojih članova. Slike se mogu vidjeti u prostorijama Centra, ul. Preradovićeve 4, radnim danom od 8 do 14 sati. Tel: 024/556-898 ili 555-589.

ILI-ILI

do 30. 04. 2021.

Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
 - 6 meseci po 1 dinar ili
 - 12 meseci sa 50% popusta

*Astra
Telekom*

011 44 22 009

Masovni egzorcizam

Dániel Bárh 2016. godine objavio je knjigu pod nazivom *Somborski egzorcist*. Knjiga je objavljena u Budimpešti, treća je po redu u temi religijsko-antropoloških izdanja spomenutog autora. Detaljno prikazuje život i rad franjevca **Roka Smendrovića**, koji se bavio egzorcizmom, a koji je od 1766. do 1769. godine boravio u somborskom franjevačkom samostanu, danas župna kuća župe Presvetog Trojstva.

Franjevac koji je 1766. godine stigao u somborski samostan uzburkao je život grada Sombora, ne samo katolika nego i pravoslavnih vjernika. Fra Roko je nakon par mjeseci svog djelovanja u Somboru optužen da je činio skandale prilikom egzorcizma, tj. istjerivanja zlođuha iz vjernika. Na temelju zapisa koje su zapisivali takozvani informatori koji su pratili događaje vezane za fra Roka, on je optužen da je sam čin egzorcizma profanizirao. Taj čin je vršio javno uz prisustvo velike mase ljudi, a znalo je trajati i po nekoliko sati. Djelovalo je kao neka senzacija na koju je hrlila masa ljudi, vjernici i nevjernici. Cijela situacija se razvijala nekontrolirano, postavljena je čak i bina u crkvi Presvetog Trojstva ispred pričesne ograde, gdje se odvijao masovni egzorcizam. Fra Roko čin istjerivanja je nekad vršio kao samostalan obred, a nekad povezan sa svetom misom. Dok je služio misu, opsjednuti vjernici s upaljenim svijećama u ruci stajali bi u polukrugu oko oltara. Kad su drugi svećenici služili mise u crkvi, fra Roko se skrio u neki kutak crkve i tamo molio egzorcističke molitve.

U crkvu je u tim danima boravka fra Roka u Somboru hrlila velika masa ljudi, po njegovom mišljenju sa znakovima opsjednuća. U zapisnicima se spominje da su ljudi uistinu uzvikivali razne riječi i čudne glasove. Prilikom dolaska velike mase u crkvu fra Roko je ljude dijelio u opsjednute i u promatrače, tako ih je i smjestio u crkvi. Sudionici egzorcizma su išli na binu, a drugi su sjedili u klupama. Sve je to ličilo na kazališnu predstavu. Obred egzorcizma koji je u to vrijeme bio isključivo i strogo samo na latinskom jeziku, fra Roko je obogatio s umjetcima na narodnom jeziku. Budući da je fra Roko pravio i liturgijskih propusta, stvorila se okolnost da bude prijavljen kod kaločkog nadbiskupa.

Godine 1767. dekan **Antun Bajalić** i **Stjepan Jagodić**, župnik iz Santova, stižu u Sombor po naređenju kaločkog nadbiskupa izvidjeti situaciju i napisati o svemu tome zapisnik. Dekan Bajalić, koji je bio dobro poznat u Somboru, znao je da bi ispitivanje situacije na uobičajeni način mogao dovesti do eskalacije i do nepredviđenih posljedica. Jedan dio gradskih senatora je bio uzrujan zbog novonastale situacije, neki su to gledali pozitivno, a neki negativno. Somborska elita je bila podijeljenog mišljenja.

Plan crkve i franjevačkog samostana u Somboru iz 1952. godine

Dekan Bajalić, unatoč mnogim pričama, ipak je htio svojim očima vidjeti sve o čemu se govorilo. Nije trebalo dugo čekati. Već drugi dan otkako je stigao u Sombor imao je priliku sudjelovati u egzorcizmu. Skrivajući se na drugom katu samostana pratio je događanja u kući, a u danom momentu prešao je na kor crkve odakle se svojim očima suočio s činom egzorcizma od strane fra Roka. Ono što je vidio bilo je i više od onoga o čemu se govorilo. Fra Roko je obred vršio kršeći sva tadašnja pravila. Egzorcizam je vršio bez štole i bez knjige iz koje se čitaju propisani tekstovi. Iskusni egzorcist sam je formulirao tekstove istjerivanja, na licu mjesta smišljao prikladne molitve, sve to na narodnom jeziku da svi razumiju i da prisutni vjernici s njim zajedno mogu skandirati sljedeće tekstove: »Izlazi đavolu nečisti!«, »Kristova muka neka te uništi! Kristova krv neka te smrvi!«. Apsurdno je djelovalo kad je fra Roko s križem udarao mali prst na desnoj ruci opsjednute žene govoreći: »Kod malog prsta! Kod malog prsta!«, a zatim: »Kod jezika! Kod jezika!«.

Nakon viđenog Bajalić je pozvao fra Roka na razgovor i obvezao ga da mora odgovoriti na pitanja iz zapisnika. Fra Roko je savjesno odradio što se tražilo od njega, u roku od dva tjedna njegov odgovor je stigao na adresu Kaločke nadbiskupije. Nakon razmatranja problema zapisnici i pisma redovno su slagani u pismohrani nadbiskupije. Nakon prvog zapisnika kroz dvije godine stizala su razna pisma u svezi somborskog egzorciste, koja su sva uredno sačuvana, čine jedan poseban dio somborskog fonda arhiva Kaločke nadbiskupije. Na osnovu tih dokumenata nastao je naučni rad o jednom franjevcu u opsegu od 300 strana.

(tekst sastavljen na temelju knjige Dániela Bárhtha *A zombori ördögűző*, Budapest, 2016.)

Dobar dan, Katar 2022.

Hrvatska izborila nastup na Svjetskom prvenstvu

majice na kojima je ilustrativno predodređen izuzetno uspješan nogometni put Hrvatske od debija na velikim natjecanjima (EP 1996. Engleska). Za proteklih 25 godina sportski ponos nacije propustio je samo dva velika natjecanja (EP 2000. Nizozemska i Belgija i SP 2010. Južna Afrika), a uspio je izboriti nastup na šest od sedam svjetskih i europskih prvenstava. Dodajmo tome još i svjetsko rusko srebro (2018.) i francusku broncu (1998.), te dva europska četvrtfinala (1996. i 2008.). Ali to je sve lijepa i nezaboravna prošlost, a budućnost se piše na sljedećem velikom natjecanju, Svjetskom prvenstvu u Kataru sljedeće, 2022. godine.

Autogolom Kudrjašova vatreni osvojili prvo mjesto u skupini

Posljednji zvižduk nizozemskog suca **Makkeli** zažario je Poljud ispunjen s više od 30.000 domaćih navijača. Predvođena izvrsnim neumornim kapetanom **Lukom Modrićem** (147. reprezentativni susret) Hrvatska je izvojevala tešku, minimalnu pobjedu protiv izravnog konkurenta Rusije (1:0) i izborila plasman na Svjetsko prvenstvo u Kataru 2022. godine. Susret, ali i konačni rasplet u kvalifikacijskoj skupini H odlučio je nesretni autogol ruskog braniča **Kudrjaševa** u 81. minuti. *Vatreni* su morali pobijediti i to su učinili. Na radost svih Hrvata, kako u domovini tako i u dijaspori, kojima se biranim riječima, u svojoj prvoj izjavi nakon susreta, zahvalio izbornik **Zlatko Dalić**. Baš kako mu i samo ime govori, hrvatski strateg ovim je rezultatskim dosegom napravio nešto što niti jednom izborniku prije njega još nije uspjelo. Sjedeći na uvijek užarenoj crveno-bijelo kockastoj klupi uspio je, nakon SP 2018. i EP 2020., odvesti Hrvatsku i na treće uzastopno veliko nogometno natjecanje.

Sljedeća stanica: Katar

Nakon službenog završetka susreta svi *vatreni* i članovi reprezentativnog stožera obukli su prigodne bijele

No, ruku na srce, put do sljedeće velike nogometne stanice nije bio nimalo lagan. Ovo su bile vrlo neizvjesne kvalifikacije koje su započele neočekivanim gostujućim porazom od Slovenije (0:1). Potom je praktično uslijedila mrtva utrka s jedinim pravim rivalom za osvajanje prvoga mjesta i izravnog plasmana na SP, reprezentacijom Rusije koja je sve do deset minuta prije kraja splitskog duela vodila na tablici kvalifikacijske skupine H. Dalićevi izabranici su junački izdržali veliki teret i odigrali onako kako su jedino mogli izboriti put u Katar. Posljednja dva kvalifikacijska susreta su dobili s impresivnom gol razlikom 8:1

Šesti sudionik SP-a

Negdje oko 17 sati prošle nedjelje Hrvatska je osigurala nastup na SP u Kataru i u tom trenutku, spletom okolnosti i vremena odigravanja svog susreta postala šestim plasiranim sudionikom najveće svjetske smotre. Prije *vatrenih* »svjetsku vizu« osigurali su: Brazil, Belgija, Danska, Francuska i Njemačka.

(Malta 7:1 i Rusija 1:0) i pokazali kako su najbolji kada je to najpotrebnije.

SP putnici

Za susret protiv Rusije izbornik Dalić se odlučio za formaciju (4-2-3-1) i izabrao sljedeće nogometaše: **Grbić – Juranović** (od 76. **Brekalo**), **Lovren, Gvardiol, Sosa – Brozović, Modrić – Vlašić** (od 58. **Petković**), **Pašalić** (od 76. **Livaja**), **Perišić – Kramarić** (od 86. **Stanišić**). Na pričuвної klupi su ovoga puta ostali: **Barišić, Čaleta-Car, Jakić, Livaković, Majer, Oršić, Sluga i Vida**, a bez upisa u protokol s tribina su susret gledali: **Pongračić, Sučić, Ivanušec i Čolak**.

Po svoj vjerojatnoći, naravno ukoliko ne bude ozljeda, navedeni nogometaši činit će okosnicu reprezentativnog putničkog razreda za Katar i bez dileme svi su ga u potpunosti zaslužili. Vrijeme natjecateljskog stresa je prošlost, karta za SP je u džepu i sada se u miru treba početi polagano pripremati za nastup na još jednom velikom natjecanju. Konačno, na sljedećem SP-u 2022. godine Hrvatska brani srebro i naslov viceprvaka. Ova generacija je pokazala kako ima snagu svojih slavni prethodnika, a tko zna. možda ode i korak dalje...

D. P.

POGLED S TRIBINA Nagrada

»Kiss pénz, kiss foci« (Mali novac, mali nogomet – prijevod s mađarskog), rekao je svojevremeno besmrtnu rečenicu jedan od najvećih nogometaša svih vremena, legendarni **Ferenc Puskás** kada su ga upitali zašto je slabo odigrao jedan susret. Bila su to davna, još uvijek pretežno amaterska nogometna vremena kada se uglavnom igralo za slavu (iskreno, i onda je bilo profesionalaca). Za slavu se igra i danas, ali i za mnogo veći novac. Vremena su se promijenila, a nogomet je postao sport nad sportovima (to je bio od samog svog nastanka, ali...)

Hrvatska nogometna reprezentacija je osvajanjem prvog mjesta u kvalifikacijskoj skupini H izborila izravan nastup na sljedećem SP-u u Kataru 2022. godine, a od FIFA-e će biti nagrađena s 12 milijuna dolara (10 milijuna nagrade i 2 milijuna za organiziranje priprema). Naravno, to je samo prvi dio velikog »financijskog kolača« koji će

TENIS

Mektić i Pavić startali pobjedom

Najbolji hrvatski i svjetski teniski par u 2021. godini **Nikola Mektić i Mate Pavić** uspješno su, pobjedom protiv njemačko-rumunjske kombinacije **Krawietz i Te-**

cau (6:4, 6:4) započeli nastup na završnom turniru osam najboljih teniskih dubla koji se igra ovoga tjedna u Torinu (Italija). U njihovoj skupini nalaze se još i hrvatsko-slovačka kombinacija **Dodig i Pola-**

šek, te španjolsko-argentinska **Granollers i Zeballos**, a dva prvoplasirana dubla izborit će plasman u polufinale.

KOŠARKA

Pobjede Cibone i Splita

Košarkaši **Cibone** slavili su na gostovanju kod Borca u Čačku (62:59) i stigli do svoje pete pobjede u Regionalnoj ABA ligi. **Split** je domaćom pobjedom protiv **Krke** (87:77) upisao drugi plus i navijestio bijeg s dna tablice. Treći hrvatski predstavnik **Zadar** doživio je još jedan poraz, ovoga puta u 8. kolu na gostovanju protiv **Budućnosti** u Podgorici (84:69) i ostao na diobi posljednjeg mjesta.

uslijediti kroz brojne sponzorske ugovore i marketinške aktivnosti koje će pratiti buduće sudionike najveće sportske smotre sljedeće godine. Primjera radi, nagradni fond sljedećeg Mundijala bit će nevjerojatnih 700 milijuna dolara, svaka preskočena stepenica donosi dodatne milijunske iznose. Novi svjetski prvak bit će bogatiji za 50, finalist za 40, dok treće mjesto donosi 30, a četvrto 25 milijuna dolara.

S druge strane, svaki nogometaš sanja o nastupu na Svjetskom prvenstvu, jer sama činjenica da je netko na popisu od 22 izabrana uveliko mu podiže tržišnu vrijednost. Svaka odigrana minuta i susret još mnogo više, a postignuti pogodak i dobra igra diže cijene u nebeske visine.

»Nagy pénz, nagy foci« (Veliki novac, veliki nogomet) danas je nešto najnormalnije i oko toga više nema nikakvog spora. Nogomet je zbilja najvažnija sporedna stvar na svijetu. Ako ne vjerujete, dočekajte još 370 dana (sljedeće SP se zbog klimatskih uvjeta u zemlji domaćinu igra u zimskom terminu), pa ćete se i sami uvjeriti!

D. P.

Narodne poslovice

- * Tko je duga vijeka, taj nadživi sve, pa i svoje zasluge.
- * Šutnja je teška samo onima koji ne misle.
- * Ljepša duša dublje jeca.

Vicevi, šale...

Uhvatili lopova u pljački banke.

Kaže mu sudac:

– Ako vratiš novac, smanjit ćemo ti kaznu.

Lopov kaže:

– Da sam mislio vraćati novac, digao bih kredit!

Ulazi pijanac u autobus i počne vikati:

– Ovi naprijed, svi su glupaci, ovi iza svi su majmuni, a ovi u sredini su luđaci.

Vozač autobusa pobjesni i naglo zakoči:

– De, ponovi još jednom tko su glupaci, tko majmuni, a tko luđaci!

– E, sad ne znam. Kada si zakočio, sve si ih pomiješao!

Mudrolije

* Životna snaga čovjeka mjeri se, među ostalim, i njegovom sposobnošću zaboravljanja.

* Kad god mislimo da su nam se za nešto »otvorile oči«, to obično znači da smo ih za stotinu drugih stvari zatvorili.

* Nemojte ovisiti o onome čega nema. Pravite se kao da imate i nešto drugo.

Vremeplov – iz naše arhive

Interliber, 2010.

Iz Ivković šora

Trvalo

Piše: Branko Ivković

Faljnjs. Jevo, da vam se potužim: lipo ne znam šta da radim, tako me zdravo boli glava da triba skoro lupat o zid. Čeljadi moja, taki sam, kako veli ova moja, nedokazan. Latio sam se po ovim jesenskim vitrovima opravljat tu ogradu, pa me kandar ošinila promaja da sve zviždi. Sidim ode u litnjoj kujni, ložim polagano u šporelj i kunjam. Sad kugod za inat nema ni jednog od ove moje dvojce pajdaša da njim se požalim. Moždar koji od nji dvojce zna kaki lik. Mislim da ću morat lipo ugrijat dobro vode i naporit noge. Sve je to od noga. Moj dida je divanio da čizma glavu čuva, a šepica glavu kvari. Nije rđavo ni uskuvat domaćeg vina, pa onako vrilog popit jedan lončić i dobro se pokrit dunjom pa se iznojit. Oma ode gripa ko rukom odnešena. Od ove naše pomodacije smo mi ovaki, ja vam kažem. Mani ti, kad se kadgod dobro ugrijala peć pa se silo u zapećak, leđa nasloniš na peć i oma ozdraviš. A sad mi krenemo klimu, ona duva te vruće, te ladno, a oma od te promaje boli glava ko sam vrag a mi se još mislimo od čeg. A vamo nam ovi s televizije i iz novina stalno prave nike štabove, nike specijalne bolnice i još likovima cina ko u trvalo, pa nije ni čudo što smo već postali poplašeni od sveg i svačeg. Mi se ustrajljivamo a oni dižu cine u nebesa. Vidim sve borme poskupilo, i kruv a nisu tako masno vaćali buđelar kad su plaćali žito. Doduše, lipo mi još baćo divanio da se uvijek sve slomi na seljaku. On radi, a drugi se sladi. A baš je tako. Sad sam i ja uvidio. Lipo ne zna čovik šta radit. Mašine kod nas mali stare i taru se često, sime i veštak očli u nebesa. Sad triba već dat četri metera žita za meter veštaka, a kad smo imali naše fabrike mitrađa bilo je meter za meter, a di koji još i manje, da vam ne divanim. Litra mlika je bila ko litra nafte, sad triba tri dana muzit kravu za litru nafte. Periša me, jevo, oma s vrata napo. Čim je ušo veli: »Šta oćeš, ta ne vidiš da se niko ne laća posla al zato limuzina ima kugod nigdi, u svakoj kući ima svaki član familije po jednu limuzinu. Kadgod je bilo jedna jal dvi ode kod nas u čitavim Ivković šoru, a ovi što su na vlasti oma vide di mož pokupit novce pa gorivo dižu li dižu. Zato se ove letrične ni ne mogu raširit. To ne valja ni naftašima ni vladarima«. Gledim ja u njeg, a on ponosan kugod da je isiso svu mudrost svita, pa se mislim, ta malo je on i u pravu. Dosta je dobro svatio, al ne mora bit svima ta cina. Na priliku, ima država di su uveli tu zelenu naftu za poljoprivredu, lipo oslobodili svi ti poreza, a kod nas samo državna vozila koriste tu jeptinu. Niki dan mi deran divani da je u diplomacko vozilo na pumpi cina manja neg upolak. Pa šta onda divanit, ko se to stara za svit? Ja vam velim: borme niko. Svit mora ćutit i trpit, dokle mož trpit, a cigurno će bit još lipče. Čekajte samo kad na godinu opletu reštanciju, a pravdaće se da su skupo platili kuruze i cincokret. Vidim ja da nije bio divan u vitar onaj kad je pridložio baći da proda zemlju da se ne uplisnivi. Neg, dosta mudrovanja i kukanja, triba ić namirit, josag ne razumi što sam ja bengav. Zbogom, čeljadi moja.

Rič po rič

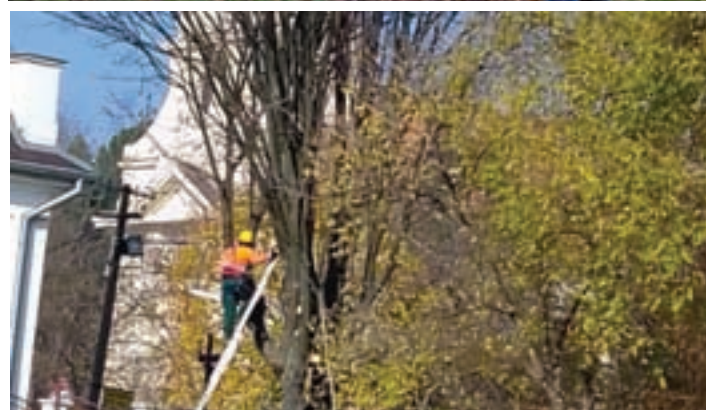
Sve se širi

Piše: Željko Šeremešić

Čeko i doček. Došle i Sisvete, a par dana prija došo i moj unuk Marin. Kaže moj unuk onako umilnim glasem: »Znaš, dida, voljim ja odviše i baku, da ne misliš da ju ne voljim al tebe kod baš najviše voljim. Ne računam roditelje, no ti si me ko oduvijek najviše pazio i na volju davo«. Eto. A mene srce da iskoči. Moro sam ko bojage oče otrisat ko da mi srbu. Da ne vidi suze. I tako on došo i oma se ponudio da mene i baku odnese na groblje, da obiđemo naše. Kaže: »Prvo Vi, dida, pa onda idem s ostalima«. I tako on nas potovario u njegovu lađu od limuzine, na stražnje sidalo. Nuz put kupili fenjerova pun kofer da ne kažem, pa ošli na groblje. A na groblje došli u najlipše vrime, što bi rekli. Ni dan ni noć. Groblje ko da gori od zapaljiti svića i fenjerova. A u nosu mi ko da i meriši cviče sa grobova. I tako idemo redom od rodbine do rodbine, veće do manje. Kako idemo, tako gledim ko da sam prvi put na groblju. Jes da nisam bio u posljednje tri-četir godine što zbog bolesti i lošeg vremena, al ovo groblje ko da j postalo veće. Ko da se proširilo. Livo-desno gledim nikake nove staze, pa i širi prolazi međ grobova, pa idemo. Skrenili desno, pa idemo nikad stić do bač lve što j niki dan umro. Mislim se pa mi ćemo na kanal izbit ako ovako nastavimo. Pitam ženu kud mi to vodi, a ona će da ćutim i ne zakeram da idemo tamo di smo krenili. Našli bač lvu, pa sad ope desno, ope nikdi idemo di ne poznajem, prvi put sam tu. Pitam ženu šta j ovo, jesmo mi na pravom mistu, jesmo mi na našem groblju? A ona mi laktem komi i pokaže di je strina Evin grob. I ona umrla prija nedilj dana, a saranili ju ko na groblju u tuđem selu. Bože dragi, di smo mi, u sebe se mislim. A žena će onako bisno da j ovo naše groblje i da se u tri pravca proširilo, da se sade gradu grobnice, da j sade to u mode. Kaže da triba da se radujem što nam groblje ovako lipo i veliko, da se proširiva. Bože dragi, mislim se, pa ova ko da jila ludi gljiva. Kako groblje može bit lipo kad se proširiva, ka j veliko. I tako smo mi zbog mojga gundanja, a i noge su mi počele odviše bollit, mal bržje završili naš obilaženje mrtvi. Nuz put Marin svratio pa kupio gistenja, jest da sam zno da ću ruke ogaravit ko odžakar, al uvijek sam voljio za Sisvete pojist koji gistenj. I tako smo se mi vratili kući, a ja se na brzinu smistio prid sokočalo od televizora, upalio ga, kad ono dnevnik. I slušam, Beograd se širi, Beograd na vodi, Novi Sad izlazi na Dunav, te se širimo u sijanju i vršenju, te se širimo u puteva, te se širimo u školama... i tako se mi širimo do neba, reko bi. A kod nas u zadnji deset godina možda se par kuća novi napravilo. No, onda mi sinilo, vidi ti najcrnjeg vruga pa i mi se širimo, Bože dragi. Jedino se mi širimo na groblju. Kako sam vidio groblje sve veće veće i veće. I kako vidim, biće još i veće. I tako selo napreduje šireć se na groblju. Lipo, lipo, baš lipo. I kad na to sve dodam još divan od nike nedilje velečasnog na mise di je reko da se sve manje rodiva i krsti, spisak sve kraći, eto nama veselja. Imamo lipo groblje, a troška za dicu sve manje. A digod se širu, širu... i imu za sve.

U NEKOLIKO SLIKA

Opovo, uređenje prostora ispred crkve sv. Elizabete

**PETAK
19.11.2021.**

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:17 Korak do neba
11:09 Riječ i život
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom
žene, telenovela
13:15 Dr. Oz
14:05 Normalan život
15:00 Namoroka
- Izgubljeni svijet,
dokumentarni film
15:55 Mrtvozornica
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:10 Pogled s neba,
britansko-kanadski film
22:00 5.com s Danielom:
Ana Rucner i Omela Vištica,
zabavni talk show
23:00 Dnevnik 3
23:35 Trinaesti ratnik,
američko-kanadski film
01:15 Namoroka
- Izgubljeni svijet,
dokumentarni film
02:05 Dr. Oz
02:50 Dnevnik 3
03:05 Vijesti iz kulture
03:13 Tajne seobe
životinjskog svijeta:
Mali šumski šišmiš,
dokumentarna serija
04:03 Lažljivo srce,
telenovela
04:48 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
05:26 Dnevnik 2
06:15 Kava s mirisom
žene, telenovela

05:10 Kultura s nogu
05:40 Regionalni dnevnik
06:23 Juhuhu
10:19 Školski pritvor
10:45 Otok ljubimaca
11:20 Napokon sreća
12:22 Najbolji britanski
amaterski kuhari
13:26 Les Petits Meurtres
d'Agatha Christie: La
maison du peril, film
15:07 Dok vas nije bilo...
15:50 Cesarica - HIT rujna
16:00 Regionalni dnevnik
16:50 Tajne seobe
životinjskog svijeta, ,

dokumentarna serija
17:47 Stipe u gostima
18:24 Bonton:
Komunikacija vozača i
pješača
18:35 Slatka kuharica
18:55 Cesarica - HIT rujna
19:00 Alvin i vjeverice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Špijun u divljini
21:00 Tko ubija u
Brokenwoodu
22:36 Moja genijalna
prijateljica
00:28 Les Petits Meurtres
d'Agatha Christie: La
maison du peril, film

**SUBOTA
20.11.2021.**

07:15 Klasika mundi:
9. međunarodni festival
komorne glazbe Musica
Maxima u muzeju Mimara
08:00 The Lone Gun, film
09:30 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
10:10 Dobro jutro, Hrvatska
11:10 Kućni ljubimci
12:00 Dnevnik 1
12:25 Veterani mira
13:15 Zdrav život
13:45 Zajedno u duhu
14:20 Prizma
15:41 Istrage prometnih
nesreća
16:13 Potrošački kod
16:43 Manjinski mozaik:
Pogledaj me
17:00 Vijesti u 17
17:23 Kultura s nogu
17:59 Hrvatski klasici: Naše
malo misto - Ko je više da,
dramska serija
19:00 Dnevnik 2
20:03 LOTO 7
20:10 Moje grčko vjenčanje
2, američko-kanadski film
21:40 Loto 7 - izvještaj
21:46 Dnevnik 3
22:21 U ljubavi s Pablom
Escobarom, španjolski film
00:29 Raj, američko-
španjolsko-malezijski film

02:02 Dnevnik 3
02:25 The Lone Gun, film
03:50 Veterani mira
04:35 Prizma
05:20 Manjinski mozaik:
Pogledaj me

05:35 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
05:40 Dnevnik 2
06:29 Lijepom našom:
Poreč
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
10:20 Vrtlarica
10:55 Tajne lijepih vrtova:
Azija kao nadahnuće,
dokumentarna serija
11:50 Poslovni plan
12:22 Dom na kvadrat
12:52 Redatelj: Billy Wilder,
dokumentarna serija
13:44 Cesarica - HIT rujna
13:50 Auto Market
14:25 Tko ubija u
Brokenwoodu
16:00 Regionalni dnevnik
16:30 Samo lagano
17:00 Špijun u divljini
17:55 Kilimanjaro 2018.,
dokumentarni film
18:52 Alvin i vjeverice
19:15 Glazba, glazba...
20:05 Ja sam Alfred
Hitchcock, film
21:35 Putovanje u
neistraženi svijet:
Sulawesi - ekspedicija u
srce tajanstvenog otoka,
dokumentarna serija
22:35 Od krvi i mesa, serija
23:40 Ubijanje Eve
01:15 Noćni glazbeni
program

**NEDJELJA
21.11.2021.**

07:55 Vjetrovi Jamajke,
američko-britanski film
09:40 Biblija
09:50 Portret Crkve i
mjesta: Kotoriba
10:00 Kotoriba: Misa,
prijenos
11:07 Pozitivno
12:00 Dnevnik 1
12:30 Plodovi zemlje
13:25 Pula: More
14:00 Nedjeljom u 2
15:00 For Better or Worse,
kanadski film
16:30 Mir i dobro
17:00 Vijesti u 17
17:40 Volim Hrvatsku
19:00 Dnevnik 2
20:03 Loto 6
20:10 Minus i plus
20:35 Loto 6 - izvještaj
20:40 Kako je obranjena
Hrvatska
21:34 Drevne metropole
Maya: Chichen Itza,

dokumentarna serija
22:34 Dnevnik 3
23:08 Vjetrovi Jamajke,
američko-britanski film
00:48 Nedjeljom u 2
01:43 Dnevnik 3
02:06 Mir i dobro
02:31 Reprizni program

02:56 Suede - Nezasitni
rokeri, glazbeno-
dokumentarni film
04:46 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
04:51 Dnevnik 2
05:40 Pula: More
06:05 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
10:05 Frankie Drake istražuje
10:55 Umorstva u Midsomeru
12:30 Lidijina kuhinja
13:00 Najbolji britanski
amaterski kuhari
14:05 U potrazi za Markom
Polom, dokumentarna serija
15:00 Sjedni, odličan
15:30 Klub 7
16:30 Magazin LP
16:55 PH u košarci: Furnir -
Šibenka, prijenos
18:40 Karate Top Ten,
snimka
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Runaway Train,
američki film
22:00 Jadnici, serija
22:55 Graham Norton i
gosti
23:40 Suede - Nezasitni
rokeri, glazbeno-
dokumentarni film
01:35 Uvijek je sunčano u
Philadelphiji
02:05 Umorstva u Midsomeru

**PONEDJELJAK
22.11.2021.**

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:14 Korak do neba
11:09 Treća dob
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom
žene, telenovela
13:15 Dr. Oz
14:05 Globalna Hrvatska
HTV
14:45 Bajkovita Hrvatska:
15:00 Otkrivamo svijet: Bali,
dokumentarna serija
15:55 Sommerdahlova

ubojstva
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:10 NDH: Vanjska
politika, serija
21:05 Duga mračna noć,
dramska serija
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Otkrivamo svijet: Bali,
dokumentarna serija
00:15 Sommerdahlova
ubojstva
01:05 Dr. Oz
01:50 Dnevnik 3
02:13 Zemlja dalekog
sjevera: Polarni dan,
dokumentarni film
03:03 Lažljivo srce,
telenovela
03:48 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
03:56 Globalna Hrvatska
HTV

04:36 Dnevnik 2
05:25 Kava s mirisom
žene, telenovela
05:00 Peti dan
06:00 Riječ i život
10:34 Školski pritvor
11:05 Sjedni, odličan
11:35 Napokon sreća
12:30 Drevne metropole
Maja: Chichen Itza
13:30 Nerazdvojni, film
15:00 Dok vas nije bilo...
15:52 Cesarica - HIT rujna
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Zemlja dalekog
sjevera: Polarni dan,
dokumentarni film
17:35 Auto Market
18:05 Cesarica - HIT rujna
18:08 Dokumentarna
emisija/film - kratka forma
18:20 TV Bingo
18:55 Tea Mamut:
19:05 Alvin i vjeverice
20:05 Stadion
21:00 The Personal History
of David Copperfield,
britansko-američki film
23:05 Ray Donovan
00:00 Zakon i red: Odjel
za žrtve
00:50 Nerazdvojni, film

**UTORAK
23.11.2021.**

* Sva prava eventualane izmjene programa zadržavaju TV postaje.

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:14 Korak do neba
11:09 Glas domovine
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom žene, telenovela
13:15 Dr. Oz
14:05 Znanstveni krugovi
14:30 Zdrav život
15:00 Otkrivamo svijet: Kambodža, dokumentarna serija
15:55 Sommerdahlova ubojstva
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:10 U svom filmu: Zrinko Ogresta
21:05 Prirodne sile: Snaga topline, dokumentarna serija
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Hrvatska za 5
00:15 Otkrivamo svijet: Kambodža, dokumentarna serija
01:05 Sommerdahlova ubojstva
01:50 Dr. Oz
02:35 Dnevnik 3
02:58 Zemlja dalekog sjevera: Polarna noć, dokumentarni film
03:48 Lažljivo srce
04:33 Dnevnik 2
05:22 Kava s mirisom žene

04:55 Izvan formata
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu

10:34 Školski pritvor
11:05 kreativac
11:35 Napokon sreća
12:30 Ovo je filozofija: Aurelije Augustin
13:25 American Fable, film
15:05 Mjesto pod suncem - Ostati ili otići
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Zemlja dalekog sjevera: Polarna noć, dokumentarni film
17:42 Stipe u gostima
18:18 Lovac na bilje
18:47 Rijeke Hrvatske: , dokumentarna serija
19:18 Alvin i vjevice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Michael Palin: Moja putovanja: Himalaja 2004
21:00 Every Day, film
22:45 Ray Donovan
23:40 Zakon i red: Odjel za žrtve
00:30 American Fable, film

SRIJEDA 24.11.2021.

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:14 Korak do neba
11:09 Eko zona
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom žene
13:15 Dr. Oz
14:05 Potrošački kod
14:30 Pogled preko granice - Hrvati u BiH
15:00 Otkrivamo svijet: Kostarika, serija
15:55 Sommerdahlova ubojstva

17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:03 LOTO 7
20:10 Romano Bolković - 1 na 1, talk show
21:00 Loto 7 - izvještaj
21:05 Mijenjamo svijet: Angela Merkel i svijet u krizi
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:21 Istrage prometnih nesreća
23:51 Otkrivamo svijet: Kostarika, serija
00:41 Sommerdahlova ubojstva
01:31 Dr. Oz
02:16 Dnevnik 3
02:39 Livada - Raj nedaleko od nas
03:24 Lažljivo srce
04:09 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:12 Eko zona
04:37 Dnevnik 2
05:26 Kava s mirisom žene

05:20 Što je klasik?
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
10:34 Školski pritvor
11:05 Luka i prijatelji
11:35 Napokon sreća
12:30 Prirodne sile: Snaga topline, dokumentarna serija
13:25 Paris, Wine and Romance, bugarski film
15:00 Mjesto pod suncem - Ostati ili otići
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Livada - Raj

nedaleko od nas
17:33 Stipe u gostima
18:11 Lovac na bilje
18:37 Rijeke Hrvatske
19:12 Alvin i vjevice
19:25 Glazba, glazba...
20:00 Nogomet, Liga prvaka - emisija
20:50 Nogomet, Liga prvaka: Manchester United - Atalanta, prijenos
23:00 Nogomet, Liga prvaka - emisija
23:35 Zakon i red: Odjel za žrtve
00:25 Paris, Wine and Romance, bugarski film

ČETVRTAK 25.11.2021.

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:17 Korak do neba
11:09 Priče s končom iz borše Stanka Ferića: U Ulici Komat
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom žene
13:15 Dr. Oz
14:05 Hrvatska moj izbor: Medeši i Šarić
14:30 Prometej
15:00 Otkrivamo svijet: Gvadalupe
15:55 Sommerdahlova ubojstva
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:03 LOTO 6
20:10 Tko želi biti milijunaš?

20:59 Loto 6 - izvještaj
21:03 Puls
21:33 Agenda: Svijet
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Otkrivamo svijet: Gvadalupe
00:20 Sommerdahlova ubojstva
01:10 Dr. Oz
01:55 Dnevnik 3
02:18 Vltava - zlatna rijeka
03:07 Lažljivo srce
03:52 Priče s končom iz borše Stanka Ferića: Zagora glasno zove nas
04:17 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:37 Dnevnik 2
05:26 Kava s mirisom žene

05:20 Knjiga ili život
05:50 Regionalni dnevnik
10:34 Školski pritvor
11:05 Pozitivno
11:35 Napokon sreća
12:30 Kako je obranjena Hrvatska
13:30 Čarolija jezera, film
15:10 Mjesto pod suncem - Ostati ili otići
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Vltava - zlatna rijeka
17:42 Stipe u gostima
18:20 Lovac na bilje
18:47 Rijeke Hrvatske
20:05 Klub 7
21:00 Vjerujem u anđele, hrvatski film
22:50 Ray Donovan
23:45 Zakon i red: Odjel za žrtve
00:35 Čarolija jezera, film

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT 1 utorkom od 11.10 sati. Radijski program *Glasa Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelom svijetu. Konkretno informacije o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 i utorkom u repriznim terminima u 3.05 i 20.15 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 21.05, koju prenosi i Prvi program Hrvatskog radija.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

Putovanja bez granica

Siti i radoznali

Postoje li granice kada je u pitanju putovanje? Čak i kada se postavlja ovo pitanje, prirodno je misliti na državne granice između zemalja. Granice između kontinenata. Vize, različite putovnice, različiti uvjeti. Granice kao ograničenja i tu prvenstveno mislim na financijska ograničenja. Možda je bolje pitanje zašto postoje granice i kako bismo se ponašali kada putovanja ne bi imala svoja ograničenja i kada ne bi bilo granica koje nas sputavaju.

A što da nema svih tih ograničenja? Biste li otputovali do najudaljenije točke planeta da tamo dotaknete tlo? Biste li se usudili? Imam prijatelje i poznanike za koje odlazak bilo gdje izvan njihovog grada znači izlazak iz zone udobnosti i dovodi ih do tjeskobe. Je li možda teže razbiti te granice? Previše je pitanja, znam.

Recimo da se probudimo u svijetu bez granica, čak i onih sa zonama udobnosti. Kamo bi otišli?

Ovih dana imam ideju da bih si jednom godišnje mogala priuštiti putovanje u daljnje i egzotičnije destinacije, koje se lako mogu pročitati kao skuplje jer stvarno jesu samo zato što su daleko, pa vam treba više novca za prijevoz. Istovremeno s tom misli, na mojoj listi želja isprepliću se Zanzibar i New York. I nisu to dvije destinacije koje su odabrane prema mojim predodžbama o egzotičnosti već zato što mi treba više novca u odnosu na ono što inače trošim na putovanja. I nekako je previše ljudi oko mene ovih mjeseci posjetilo upravo te dvije destinacije.

Otok začina

Znam da jesen više miriše na New York, ali ja više mirišem začine sa Zanzibara, pa ovaj tjedan idemo zajedno na Otok začina.

Iako sam ga najavila kao otok začina, Zanzibar u prijevodu s arapskog znači otok crnaca. Ovaj tropski raj sastavni je dio kopnene Tanzanije, smješten na istočnoj obali Afrike, a preplavljen je vodama Indijskog oceana. Prostire se na površini od 2.461 km² i ima oko 1.300.000 stanovnika, uglavnom Bantu crnaca, Arapa i Hindusa.

Glavni grad Zanzibara je Zanzibar City, unutar kojeg se nalazi Stone Town, povijesni dio grada koji je pod zaštitom UNESCO-a. Novi dio se zove Ng'ambo, što znači Druga strana.

A sada je vrijeme za tržište začina. Šalu na stranu, začini su turistička atrakcija. Neki od najpoznatijih su klinčići, limunska trava, papar, cimet, vanilija, kakao i mnogi drugi... Stoga je kuhinja zanimljiva, a kako i ne kada je u pitanju mješavina meksičke, kineske i arapske kuhinje. Kad tome dodamo sočne i egzotične okuse voća poput kokosa, papaje, manga, ananasa, zelenih banana, ali i poznatog i neobičnog duriana, jasno je da ću na otoku provesti dosta vremena uz obroke.

Siti i radoznali

Na Zanzibaru ima palača, kuća čuda, starih gradova i drugih građevina, ali da se razumijemo, ja idem na Zanzibar uživati u najljepšim tirkiznim bojama, prirodi i ljudima. U skladu s tim izdvajam otok divovskih kornjača koji je nazvan Zatvorski otok jer je prvotno bio stanište robova, a kasnije je postao vlasništvo britanskog ministra koji je od njega želio napraviti zatvor, pa mu otuda i ime. Danas je Aldabra dom golemih kornjača s kojima se možete hraniti, maziti i slikati.

Nastavljamo pravo rajsko druženje sa životinjama u društvu majmuna, endemskih vrsta crvenih majmuna kakve ne možete vidjeti nigdje drugdje na svijetu. Šuma Jozani, koja je njihov dom, pravo je čudo prirode zbog ljekovitog bilja koje ovdje živi.

Slijedi uživanje na plažama, kupanje s dupinima, obilazak sela i druženje s mještanima. Od plaža, kako popisi kažu, najljepše su plaža Nungwi i plaža Kendwa na sjeveru otoka, plaža Jambiani i Paje na istoku. Nemoguće je odlučiti koja je najljepša, svaka predstavlja pravi mali raj na zemlji, a ljepota bijelog pijeska, tirkizne vode, kokosovih palmi i romantičnih zalazaka sunca čine ovo putovanje nevjerojatnim.

Gorana Koporan

RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

5+Plus

Paket SIGURNOSTI

za samo

3.600 RSD

GODIŠNJE

Osiguranje drugačije od svih

Oprez u vožnji i briga o automobilu i ljudima u njemu nekada nisu dovoljni da nas zaštite od nepredviđenih okolnosti na putu.

Zato Milenijum osiguranje u svojoj ponudi ima polisnu koja pokriva najčešće rizike po automobil i lica u njemu, a omogućava Vam da **jednom polisom obezbedite sebe, svoj automobil i druge putnike u njemu.**

Polisa Paket 5+ predstavlja paket sigurnosti, a **za samo 3.600RSD** godišnje dobijate osiguranje od sledećih rizika:

1. Lom stakala na vozilu
2. Osiguranje lica u vozilu
3. Zamensko vozilo
4. Troškovi pomoći na putu
5. Prirodni rizici
(oluja, grom, grad, snežna lavina i poplave)

MILENIJUM[®]
OSIGURANJE

www.mios.rs
011/ 715 33 00

SVE NA JEDNOM MJESTU

- PRODAJA POGREBNE OPREME
- PRUŽANJE USLUGA PRIJEVOZA I CEREMONIJALA POKOPA
- KOMUNALNE USLUGE

JKP POGREBNO

SUBOTICA, TRG ŽRTAVA FAŠIZMA BROJ 1.

WWW.POGREBNO.RS

KONTAKT TELEFON
ZA DETALJNIJE INFORMACIJE
+381(24) 66 55 44
DEŽURSTVO 0-24 SATA

